

Insekt-Nytt

Medlemsblad for Norsk
entomologisk forening

Nr. 1/2 2006 Årgang 31

Insekt-Nytt • 31 (1/2) 2006

Insekt-Nytt • 31 (1/2) 2006

Medlemsblad for Norsk entomologisk forening

Redaktør:

Lars Ove Hansen

Redaksjon:

Jan Arne Stenløkk

Leif Aarvik

Halvard Hatlen

Nett-ansvarlig:

Eirik Rindal

Adresse:

Insekt-Nytt, c/o Lars Ove Hansen,

Naturhistorisk museum,

Universitetet i Oslo,

Postboks 1172, Blindern,

0318 Oslo

Tlf.: 22 85 17 06

[Besøksadresse: Sarsgt. 1,

0562 Oslo]

E-mail: L.O.Hansen@nhm.uio.no

Sats, lay-out, paste-up: Redaksjonen

Trykk: Nordberg Aksidenstrykkeri AS,
Oslo.

Trykkdato: August 2006.

Opplag: 1200

Insekt-Nytt utkommer med 4 nummer
årlig.

ISSN 0800-1804

Forsidebildet: Apollosommerfugl (*Parnassius apollo*) fotografert i Hallingdal. Foto:
Lars Ove Hansen.

Insekt-Nytt presenterer populærvitenskapelige oversikts- og tema-artikler om insekters (inkl. edderkoppdyr og andre landleddyr) økologi, systematikk, fysiologi, atferd, dyregeografi etc. Likeledes trykkes artslistor fra ulike områder og habitater, ekskursjonsrapporter, naturvern-, nytte- og skadedyrstoff, bibliografier, biografier, historikk, «anekdoter», innsamlings- og prepareringsteknikk, utstyrstips, bokanmeldelser m.m. Vi trykker også alle typer stoff som er relatert til Norsk entomologisk forening og dets lokalavdelinger: årsrapporter, regnskap, møte- og ekskursjons-rapporter, debattstoff etc. Opprop og kontaktannonser er gratis for foreningens medlemmer. Språket er norsk (svensk eller dansk) gjerne med et kort engelsk abstract for større artikler. Våre artikler refereres i *Zoological record*.

Insekt-Nytt vil prøve å finne sin nisje der vi ikke overlapper med vår forenings fagtidsskrift *Norwegian Journal of Entomology*. Originale vitenskapelige undersøkelser, nye arter for ulike faunaregioner og Norge går fortsatt til dette. Derimot tar vi gjerne artikler som omhandler «interessante og sjeldne funn», notater om arters habitatvalg og levevis etc., selv om det nødvendigvis ikke er «nytt».

Annonsepriser:

1/4 side	kr.	500,-
1/2 side	kr.	800,-
1/1 side	kr.	1200,-
Bakside (svart/hvitt)	kr.	1500,-
Bakside (farger)	kr.	2500,-

Wed bestilling av annonser i to nummer etter hverandre kan vi tilby 10 % reduksjon, 25 % i fire påfølgende numre.

Abonnement: Medlemmer av Norsk entomologisk forening får fritt tilsendt *Norwegian Journal of Entomology* og *Insekt-Nytt*. Kontingenten er for 2005 kr. 280,- pr. år (kr. 140,- for juniormedlemmer til og med året de fyller 19 år). For medlemskap kontakt:

Norsk entomologisk forening,
Postboks 386, 4002 Stavanger.
e-post: jansten@c2i.net

Redaktøren har ordet:

DNA og strekkoding - en trussel mot hobbyentomologien?

Hver gang man «nesten» har lært seg ei gruppe bra, kommer det som oftest et eller annet som forkludrer det hele til. Enten skjer en artsoppspalting, eller noen helt uventede arter påvises og kompliserer det hele, eller så skjer en total omkalfatring av systematikken innen gruppen. Dette i tillegg til at arter hele tida forandrer navn. Så må man til å bestemme arter på nytt, eller fullstendig «rote» til den systematikken man endelig har blitt fortrolig med.

Vi er inne i en periode der det skjer mye innen systematikk og taksonomi, ikke minst innen entomologi. Mer enn 50 år har gått siden James Watson and Francis Crick oppdaget DNA-helixen - denne mystiske dobbeltspiralen som binder alt liv sammen og antyder at alt liv må ha et felles opphav. Mange har hevdet at de bokstavelig talt løste «livets gåte» med denne oppdagelsen. Nå slår dette ut for fullt innen det vi driver med, og for de som prøver å henge med, virker nok mye av dette ganske uvirkelig.

Innholdsfortegnelse

Hansen, L.O.: Redaktøren har ordet: DNA og strekkoding - en trussel mot hobbyentomologien?.....	1
Hansen, L.O.: Forsidedyret: Apollosommerfuglen - majestetisk og myteomspunnet.....	5
Jordal, B.H.: Lysholms palearktiske billesamling – en perle i Vitenskapsmuseets insektmagasiner.	11
Nilssen, A.C. og Strann K.-B.: Invasjon av vindelsvermere <i>Agrius convolvuli</i> i Nord-Norge høsten 2005.....	17
Greve, L.: Sjeldne fluer?	25
Endrestøl, A.: Entomologisk sommertreff – Rødlistekartlegging - Svartdal 2005.....	35
Martínez Calás, N.: Bilder fra sommertreffet i Svartdal 2005.....	39
Hågvar, S.: Nye fylkesfunn av teger III.....	49
Hågvar, S.: Invitasjon til de «eldre» entomologene: Skriv om dine «insekt-minner» til Insekt-Nytt!	52
Falck, M.: Med hodet i hekken	53
Olberg, S. og Laugsand, A.E.: Sand, råttan snø og påskebiller	57
Stenløkk, J.A. Insekter i nettet.....	63
Hatlen, H.: «På larvestadiet»	66
Årsmelding for Norsk entomologisk forening 2005.....	69

Nå benytter forskere faktisk denne «livskoden» mer og mer til å bestemme arter og klassifisere organismer inkludert insekter. Resultatet blir at familier og slekter flyttes, og arter splittes opp eller slås sammen, og dette i et betraktelig større tempo enn tidligere. I dag finnes det nærmest ikke en større biologisk forskningsinstitusjon med respekt for seg selv, som ikke benytter denne metodikken.

Så spør man seg: vill hobbyen vår kunne overleve i denne utviklingen, eller må en stakkars hobbysamler gå til anskaffelse av et helt DNA-laboratorium for å fortsette med sin kjære entomologi?

De fleste har nok hørt om det såkalte «humane genom-prosjektet» som går ut på å kartlegge menneskets arvestoff (DNA). Her skal alt kartlegges! Innen entomologien er det ikke fullt så voldsomt. Når vi vet at de store menneskeapene (gorilla, sjimpanse, menneske, orangutang osv.) har mer enn

98% av arvestoffet felles, så kan det lett gå galt hvis man velger feil DNA-sekvenser til å sammenligne arter eller individer. En helt spesiell del av DNA-et er derfor valgt til disse analysene. Forskerne har således funnet fram til en sekvens som gir gode forskjeller fra art til art, og således særdeles anvendelig til disse analysene. For dyr betegnes denne «COI», noe som står for «cytochromoxidase under-enhet 1». Denne er lokalisert i det som kalles mitokondriene, det vil si cellenes energisentra. For planter og sopp benyttes andre sekvenser.

I dag er disse analysene fortsatt forholdsvis tidkrevende, og man må helst ha et velutstyrt laboratorium for å utføre dem. Sekvensene som kommer ut som resultater er lange og tildels vanskelige å holde styr på. Strekkodene kan virke mystiske, men egentlig er det bare kodene for DNA-sekvensene som kalles strekkoder. En stor del av den videre prosessen går således ut på å sammenligne disse statistisk.

DNA - Deoksyribonukleinsyre (eng. deoxy ribonucleic acid) - er et spiralformet kjempemolekyl som er bærer den genetiske informasjonen i cellene våre. Dette danner våre gener og kromosomer. Sjekk:

<http://gensidene.uib.no/dna.html>

<http://en.wikipedia.org/wiki/DNA>

Kartlegging av menneskets arvestoff «human genome project»:

http://www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/home.shtml

http://en.wikipedia.org/wiki/Human_Genome_Project

Strekkoding av organismer - «barcoding of life»:

<http://www.barcodinglife.org/>

http://en.wikipedia.org/wiki/DNA_barcoding

Om smyger-prosjektet i Costa-Rica:

<http://www.pnas.org/cgi/content/abstract/101/41/14812>

Med tida vil nok dette analyseutstyret bli betraktelig mindre, ja kanskje så lite at man kan bære det med seg ut i felt. Drømmen er at man kan ta en prøve av en ukjent organisme og plassere denne i analyseapparatet. Denne analyserer biten og kommer opp med et resultat. Svaret kan foreligge på et blunk. For en lærer som er livredd for å eksponere sine sviktende artskunnskaper for elevene sine, vil dette være helt fantastisk.

Noen av leserne har sikkert fått med seg en undersøkelse fra Costa Rica på smygeren *Astraptys fuligator*. Et stort materiale ble samlet inn, nærmere bestemt 466 individer, og disse ble grundig analysert med hensyn på DNA. Det viste seg at det man betraktet tidligere som en art, i virkeligheten utgjorde flere arter. I utgangspunktet trodde man hele ti arter, men det er nok sannsynligvis ikke fullt så mange. Ved nærmere undersøkelser av de «nye» artene, ble det funnet både morfologiske forskjeller, samt forskjeller i økologi. Blant annet utvikler larvene seg på forskjellige næringsplanter. Man kan således klare å bestemme disse «nye» artene ved hjelp av morfologiske karakterer og for den saks skyld også ut i fra hvilke næringsplanter man eventuelt måtte klette dem fra. Det er derfor ikke nødvendig med et helt DNA-laboratorium for å bestemme dem.

Noen har latt seg forvirre fordi det har blitt hevdet at på grunn av strekkodingen avslørte man disse ti artene. Dette er selvfølgelig ikke helt riktig, fordi bak hver strekkode ligger selvfølgelig minst en laboratorieanalyse. Noen har også trodd at man går ut i felt med en strekkode-leser nærmest som de man benytter på REMA for å lese av priser på en vare. Denne mis-

forståelsen kommer nok fra drømmen visse biologer har hatt om et såkalt håndholdt DNA-laboratorium der man nærmest kan analysere enhver organisme ute i felt. Men dessverre finnes ingen strekkodeleser man kan sette på kroppen til ei flue eller vingen til en sommerfugl og få avlest resultatet på en-to-tre. Nei uansett har ikke teknologien kommet lengre enn at man må ha minst en runde i laboratoriet før man kan få noen resultater. Men tiden det tar for å analysere en prøve blir kortere og kortere.

Man kan også tenke seg et system der man samler inn materiale fra et område, foreksempel et gammelskogsområde. Istedet for å sortere dette og bestemme opp en rekke arter, velger man kanskje kun å fokusere på 100 rødlistede billearter. Man kjører så de innsamlete prøvene i en «blender» til det har konsistens som en jorbær daiquiri. Så fordeler man 100 småprøver og analyserer disse. Dette kan gjøres i et ferdig oppsett med 100 brønner, en for hver art. Hver prøve fordeles i hver sin brønn. For hver brønn som gir positivt utsalg, kan man føre opp vedkommende art på lista. Slik kan personer som egentlig ikke har det minste peiling på billesystematikk likevel kunne gjøre en inventering på rødlistearter. Den tradisjonelle samlinga forsvinner, og erstattes av en hovedprøve der man kan ta de prøver man eventuelt måtte ønske uten å sortere eller bestemme en eneste art på tradisjonelt vis. Men dette er fortsatt også kun en drøm, men noe nærmere enn det håndholdte DNA-laboratorium.

En annet meget viktig faktor i denne sammenhengen er den sentrale internasjonale databasen som bygges opp over disse strekkodene. Foreløpig ligger det jo inne veldig

få «prøver» sammenlignet med hvor mange arter det antas å finnes på jorda. En rekke institusjoner verden over legger nå inn sine data, og databasen vokser med rekordfart. Også en rekke norske institusjoner er med på dette arbeidet. Men fortsatt er databasen veldig liten. Kriteriene for å legge inn en prøve er meget strenge, og veldig ofte får man ikke lagt inn sine resultater fordi disse ikke oppfyller kriteriene. Den som ønsker å vite mer om dette, kan gå inn på www.barcodinglife.org/.

Hvis man analyserer en ny art for vitenskapen eller for den saks skyld en art som ikke ligger inne i denne internasjonale strekkode-databasen, så vil man selvfølgelig ikke få treff på denne. Men databasen vil gi deg et svar som sier hvilken den ligger nærmest, eller egentlig hvilken strekkode i basen som «matcher» best. På den måten kan man se hvor hen i systemet den «ukjente» organismen hører hjemme.

Det hobbyentomologien baserer seg mest på er morfologi, det vil si form og farge. Noen benytter seg av økologisk informasjon i tillegg, som foreksempel data om næringsplanter eller annet klekkesubstrat. De mest sofistikerte sjongelerer kanskje litt med feromoner (lukstoffer) også. Bestemmer man et insekt ut ifra dets ytre utseende eller for den saks skyld et genitaliepreparat, så ser man på artens morfologi. De fleste av oss kan derfor kalle seg morfologer. Den gleden hobbyen vår gir oss ved å se på et insekts skjønnhet, form eller farge, kan aldri erstattes av en DNA-sekvens. Fortsett og kos dere med hobbyen deres! En ligustersvermer og en neslesommerfugl vil forbli de samme artene samme hvor mye DNA man analyserer og hvor mye strekkoder

man lager. Den informasjonen der samler inn via hobbyen deres og eventuelt viderefører vil det alltid være etterspørsel etter.

Dårlig trykk på forrige hefte

Dessverre var forrige Insekt-Nytt (3/4-2005) en gedigen skuffelse hva trykkkvalitet angår. Jeg var dessverre i Mexico da bladet gikk i trykken, men fikk en e-post fra formannen om at bladet ikke var som det skulle. Jeg hadde levert fra meg pdf-fila rett før jeg dro på ferie, og stressa som jeg selvfølgelig var, merket jeg ikke at den ikke var som den skulle. Jeg hadde dessverre benyttet en gal profil på pdf-fila, og det gjorde at bildene ble grøtete og av forringet kvalitet.

Jeg må ta dette helt og holdent på min kappe. Det ble ytre ønske på årsmøtet i februar om å trykke heftet om igjen, men det var jeg ikke noe særlig tilhenger av. Jeg tilbød at vi kunne legge ut en høyoppløslig versjon av bladet med farger inne på nettsidene våre. Denne vil dukke opp om ikke så lenge - så sjekk nettsidene jevnlig.

Lars Ove Hansen

Forsidedyret

Apollosummerfuglen - majestetisk og myteomspunnet

Lars Ove Hansen

Ingen av våre dagsommerfugler er så myteomspunnet som apollosummerfuglen (*Parnassius apollo*). Diskusjonen har gått både blant amatører og fagfolk om blant annet hvor sjelden arten er i Norge, og hvorfor den har gått så kraftig tilbake? I 1989 vedtok Direktoratet for naturforvaltning midlertidig å totalfredet arten. Begrunnelsen var at arten ble innlemmet i konvensjonens vedlegg II over dyrearter som skal være totalfredet. Det ble også påpekt at apollosummerfuglen er attraktive samleobjekter.

Sammen med svalestjert (*Papilio machaon*) og mnemosynesommerfugl (*Parnassius mnemosyne*) utgjør apollosummerfuglen familien svalestjert (Papilionidae) i Norge. Arten er utbredt i de fleste fjellområder i Europa, inkludert sørlige deler av Fennoskandia. Videre strekker utbredelsen seg østover til Sentral-Asia.

I Sør-Europa finnes arten i Spania, der den er utbredt i Pyreneene og noen mindre fjellområder. I Frankrike har arten enkelte steder forsvunnet, mens andre steder er den fortsatt forholdsvis vanlig. De italienske forekomstene er forstøtt gode, utenom på Sicilia hvor arten er truet. Arten er utover dette utbredt over deler av Mellom- og Nord-Europa, men har hatt en kraftig

tilbakegang gjennom det meste av 1900-tallet.

Tidligere var arten meget vanlig i Sør-Sverige nord til 62°N, men utbredelsen er nå kraftig redusert. Den er fortsatt utbredt på Gotland og i sørøstre Sverige fra nordlige Småland og nord til Gästrikland. Dessuten finnes en mindre forekomst nord for Göteborg.

I Norge fikk apollosummerfuglen en kraftig tilbakegang fra rundt 1920 og fram til rundt 1970. Opprinnelig hadde arten også hos oss en vid utbredelse, som omfattet kystområdene, de fleste kjente dalførene i Øst-Norge, inkludert Jotunheimen og fjellområder i øvre Buskerud. Arten finnes fortsatt i fjellet, og kan i Jotunheimen finnes opp i 1400 meter.

Fram til begynnelsen av 70-tallet forsvant arten antagelig fullstendig fra Sørlandskysten. Da hadde den vært borte fra indre Oslofjord i flere tiår allerede. Flere teorier ble framsatt for å prøve å forklare tilbakegangen. Sur nedbør, klimaendringer og innsamling var noen av dem. Til og med katter blir foreslått som årsak, da det skal ha blitt observert katter som spiser apollosummerfugler. Interessant er det å merke seg at selv om arten har hatt en betydelig tilbake-

Apollosommerfugler på krustistel, Hallingdal 1992. Foto: Lars Ove Hansen.

gang i Sverige, så har den vært ganske stabil på Gotland i hele denne perioden.

Da fredninga i Norge kom i 1989 vakte det visse reaksjoner ikke minst blant insektsamlere. Dette var jo den første norske insektfredninga noensinne. Enkelte opplysninger tydet på at arten fortsatt hadde godt fotfeste i Norge, og diskusjonen gikk heftig, særlig hos amatørerne. Konklusjonen ble etterhvert at arten neppe er truet av innsamling, men at det heller er andre faktorer som er årsak til artens tilbakegang.

Biologi

Bratte sørvendte skråninger er karakteristiske leveområder for apollosommerfuglen. Gjerne velger den store områder der skråningen kan rage flere hundre meter nesten rett til værs. Larvene lever på forskjellige arter innen tykkbladfamilien (Crassulaceae), helst smørbukk, men den tar gjerne andre arter som foreksempel hvit bergknapp. Sørøver i Europa lever den også på takløk (*Sempervivum*). I tilknytning til leveområdet bør det være tilgjengelig en del nektarplanter som de voksne sommerfuglene kan hente næring fra under flyvetiden. Stort sett velger den rødknapp, borre, forskjellige arter av tistel eller knoppurt.

Eggene legges i nærheten av larvenes næringsplante, men sjeldent på planten. Egget overvintrer og larva klekker tidlig på våren. Den nyklekte larva er robust og virker tilpasset til å gå et stykke før den finner fram til næringsplanten. Larven blir opptil 6 cm og er fløyelssvart med rødorange prikker. Forpoppingen skjer i et spinn nede på bakken, gjerne innunder en stein eller i en bergsprekk. Puppestadiet er

forholdsvis kort, sannsynligvis ikke lengre enn 14 dager.

I fjellet kan apollosommerfuglen finnes opp til godt over tregrensa. Også her velger den tilsvarende bratte skråninger som i lavlandet, eller også rasmark. En slik ekstrem tilpasning til fjellet er ikke kjent for arten sørøver i Europa, til tross for at den kan gå enda høyere til fjells lengre sør. Faktisk minner denne tilpasningen mer om den nærstående *Parnassius phoebus* som finnes i Alpene. I fjellet utvikler larvene seg på rosenrot. Denne planta er ikke kjent som næringsplante for arten utenfor Norge. I fjellet velger også den voksne sommerfuglen gjerne andre nektarplanter enn i lavlandet, som vendelrot, bergfrue eller sveve.

Flyvetiden for apollosommerfuglen er lang i Norge, fra midten av juni til ut i september. Vanligvis flyr den noe seinere i fjellet enn i lavlandet, men dette er helt avhengig av værforholdene. I seine somre kan den antagelig være på vingene til godt ut i september både i fjellet og i lavlandet. Den lange flyvetiden skyldes både at den voksne sommerfuglen lever lenge, men også at arten kan ha en lang klekkeperiode.

Apollosommerfuglen er en noe dorsk flyver. Den er sterk og utholdende, men flyr ofte rolig og seiler gjerne lengre strekninger. Likevel virker det som få predatorer er ute etter denne sommerfuglen. Antagelig kommer dette av at den er vondtsmakende. I allfall lukter sommerfuglen meget spesielt når man holder den i hånden. Prøver man å avlive den med å klemme den over brystet, lar den seg vanskelig drepe. Dette er et kjent fenomen innen aposematiske (giftige) arter som foreksempel monarksommerfuglen

og forskjellige arter av blodråpesvermere (Zygaenidae). Teorien bak er at disse artene skal tåle å bli «smakt på» og etter det kunne leve videre.

Utbredelsen i Norge

Arten angis i eldre litteratur fra Østfold. Antagelig fantes arten ved flere lokaliteter langs Østfoldkysten, men vi må idag regne med at den er helt borte fra fylket, da det ikke finnes beleggsmateriale eller observasjoner yngre enn 1915.

Fra Akershus derimot foreligger en rekke funn, både fra områdene rundt Oslo, og

lengre innover i fylket. Lite er publisert fra fylket, men antagelig var arten ikke uvanlig i fylket fram til begynnelsen av dette århundret. Legen Karl Haanshus angir den fra Spro på Nesodden, og skriver: «ikke sjelden, juli – august.....». Sparre Schneider angir arten fra Kristiania. Antagelig var den tidligere vanlig rundt dentids Kristiania, siden det finnes minst 13 dyr ved våre museer fra dette området, alle fra forrige århundre. I tillegg finnes funn fra Ormøya 1872, Blylaget på Nesodden 1918 og fra Kolsås i Bærum 1917. Det finnes også et eldre funn fra Drøbak. Det seneste funnet i Oslo-traktene er fra Spro 1919. Opheim skriver blant annet «Sommerfuglen som

Bratte sørvendte skråninger er karakteristiske leveområder for apollosommerfuglen. Gjerne velger den store områder der skråningen kan rage flere hundre meter nesten rett til værs. Dette bildet er fra Hallingdal i Buskerud. *Foto: Lars Ove Hansen.*

tidligere var vanlig i Oslotraktene, forsvant vel derfra i slutten av 20-årene eller begynnelsen av 30-årene; ihvertfall da jeg bosatte meg her i 1937, var den ingen steder å se». Fra Hedmark foreligger også kun noen få eldre funn. Christie nevner at arten forekom «sjelden» på Morskogen ved Minnesund i juni 1918. Dette området preges i dag av bebyggelse og den sterkt trafikkerte «nye E6». I presten Deinbolls samling sto en apollo som angivelig skulle vært samlet inn på Løiten engang i perioden 1824–32, et noe oppsiktsvekkende funn, siden Løiten neppe representerer noen gode habitater for apollo. Schøyen angir arten fra Søndre Odalen, og i dette området er det dog noe mer egnede habitater enn på Løiten.

Den danske dagsommerfuglsamleren Mogens Schlüter er den eneste som angir arten fra Hedmark i nyere tid. Funnet, som er fra Ringsaker 1961 rett ved «gamle E6», er likevel fra perioden før den store tilbakegangen i kystområdene tok til. Det er likevel sannsynlig at arten fortsatt finnes i Hedmark.

I Oppland er arten utbredt på tre nesten helt adskilte områder: Gudbrandsdalen, Valdres og Jotunheimen. I nyere tid er arten kun påvist i Gudbrandsdalen og Jotunheimen. Utenfor dette området finnes også en nedtegnelse i W.M. Schøyens etterlatte notater. Her angis et funn fra Bøverdalen kirke i Lom. Opheim antydet at dette kan være en migrant fra Jotunheimen. Siebke nevner arten fra sin reise i 1850 og skriver «meget almindelig ved Moshuus i Øier» og videre «et enkelt individ ved Elstad, Ringebo». I 1877 fant W. M. Schøyen arten i Nord-Fron kommune og skriver «Tømmelig almindelig idetminste op i Nordre Fron». Senere

er arten påvist en rekke ganger både fra Sør-Fron og Nord-Fron, nordligst Kvam. Spesielt populær er en lokalitet som ligger rett sør for Vinstra. Her har både norske og utenlandske samlere i mange år stoppet for å «hente seg» sine dyr til egen samling. Lokaliteten er meget spesiell med sørvendte skråninger og særegne kalktørrenger. Videre foreligger funn fra Tretten i Øyer kommune (1987-88) og Lillehammer 1962. Videre finnes flere observasjon fra Brekkom rett øst for Fåvang i Ringebu kommune, hvor en lokal naturinteressert har fortalt at han har observert arten flere ganger.

Fra Valdres foreligger sparsomt med opplysninger, og de fleste funnene er veldig grovt lokalitetsfestet. Det eldste funnet er et dyr innsamlet av Sandberg og etikettert «Valdres 11. juli 1889». Siden ble 11 dyr tatt av Haanshus i Bagn 1917. Senere ble apollo tatt av Opheim også i Bagn i 1940. I tillegg kommer flere dyr som kun er etikettert «Valdres» og datert 1889, 1922 og 1952. Arten er også påvist i nyere tid fra Dokka.

Den første opplysningen fra Jotunheimen stammer fra Sparre Schneider som omtaler en viss frøken S. Møller som i 1878 observerte apollo på Stugunøset, ved Nystun i Vang kommune helt opp i 1570 meter. Deretter ble arten i 1922 fanget i Sikkilsdalen av botanikeren Johs. Lid i ca. 1200 meter. Dette dyret står idag på ZMO. Botanikeren Nordhagen skriver i sin store monografi over Sikilsdalen og Norges Fjellbeiter: «.... til 1250 moh. Dens larver er her visstnok bundet til Sedum album.....». Etter dette dukket det opp en rekke funn fra området, og arten er nå kjent fra kommunene Vang, Vågå, Lom og Øystre Slidre. Opheim angir

Sikkilsdalsfunnene fra Øystre Slidre, men disse er nok mer sannsynlig fra Nord-Fron kommune. De kjente lokalitetene av apollo i Jotunheimen representerer kanskje bare en ørliten del av denne artens utbredelse her. Muligens strekker bestanden seg gjennom de sørvendte skråningene langs innsjøene Gjende og Bygdin, med en mer eller mindre sammenhengende bestand fra Gjendetunga, via Gjendebu til Gjendesheim og tilsvarende fra Bygdisheim til Eidsbugarden, og vestover til inn i Sogn og Fjordane og sørover til inn i Buskerud.

I Vestfold har antagelig arten hatt en noe tilsvarende tilbakegang som i Østfold og Akershus. Ifølge Opheim holdt arten stand noe lengre her enn i Østfold og Akershus, siden Olav Kvalheim fant arten sparsom i Sem omkring 1940. Av eldre funn kan nevnes et eksemplar fra Jarlsberg tatt av Bidenkap 1889. Dette funnet kan være vanskelig å lokalisere, siden «Jarlsberg» den gang kunne være hele nordre Vestfold. «Jarlsberg & Laurvik amt» ble ikke omdøpt til Vestfold før 1918. Videre kan nevnes flere eldre funn fra «Fredriksværn» (idag Stavern) fra 1914, og tilslutt 4 dyr samlet av Haanshus i Stokke 1911.

Devegg Ruud kan fortelle at i området mellom Mølen og Oddane Sand i Brunlanes (nå Larvik kommune) forekom arten hyppig i 1956 og 1957. Det ble innsamlet noen eksemplarer, men disse er dessverre tapt. Antagelig fantes arten mer eller mindre sammenhengende langs Vestfoldskysten. I dag må vi regne med at arten helt er borte fra fylket. Nylig skal arten være observert fra Larvik, men dette er ikke bekreftet.

Buskerud er nok fortsatt et av de fylkene i Norge som huser noen av de kraftigste be-

standene. Ganske sikkert finnes arten idag mer eller mindre sammenhengende opp hele Hallingdal. Det virker nesten som hver eneste sydvendte skråning huser apollo. I dette dalføret har arten på ingen måte gått tilbake, kanskje heller tvert imot. Likevel er det bemerkelsesverdig at det i nyere tid er gjort så få funn eller observasjoner, bortsett fra året 1992.

En rekke eldre funn foreligger fra Buskerud. Interessant er et funn fra Hvitvingfoss helt syd i Buskerud, hvor J. Rygge tok to eksemplarer i 1917. Videre er arten funnet nord til Geilo og fjellområdene i Hol og Ål, samt nå også fra Numedal. Siebke angir arten fra Ringerike, men spesifiserer ikke noen nærmere lokalitet. Vi vet at han besøkte både Ådalen, Krokkleiva og Sundvollen, men Siebkes dyr er idag tapt. Ved samlingene i Bergen befinner det seg likevel et dyr samlet på Sundvollen i 1929 av R. Schnell-Larsen.

Undertegnede er meget interessert i at man rapporterer inn sine funn. Det er kommet flere ubekreftede opplysninger om arten, blant annet fra kystområder, noe so kan tyde på at arten igjen er på framgang.

Litteratur

Informasjon i denne artikkelen er hentet fra:
Hansen, L. O. 1993. Status for apollosommerfugl (*Parnassius apollo*) og heroringvinge (*Coenonympha hero*) i Norge. NINA utredning 046: 1-43.

Lars Ove Hansen
Naturhistorisk Museum
Universitetet i Oslo
Postboks 1172 Blindern
0318 Oslo

Lysholms palearktiske billesamling – en perle i Vitenskapsmuseets insektmagasiner

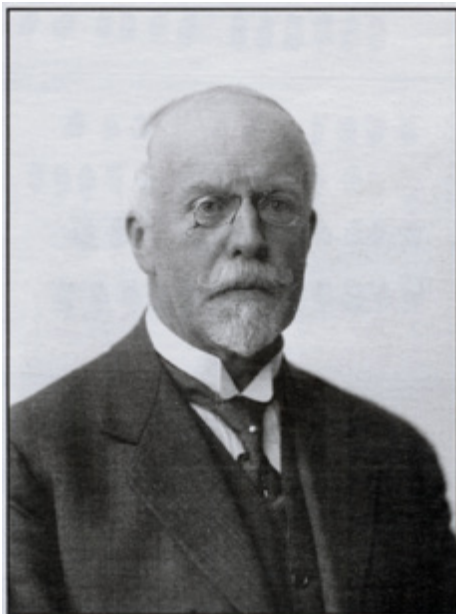
Bjarte H. Jordal

En av de mer betydningsfulle internasjonale samlinger av biller i et norsk museum ble opparbeidet av Bjarne Lysholm i Trondheim, og siden innlemmet i Vitenskapsmuseets samlinger. Lysholms palearktiske samling var relativt godt kjent i det entomologiske miljøet, men har ikke blitt brukt særlig aktivt etter Lysholms tid. Dette til tross for at den inneholder et betydelig antall typeeksemplarer av biller, og da i særlig grad oljebiller (Meloidae).

Ved en ren tilfeldighet ble det nylig oppdaget at Lysholms samling inkluderer hele eller store deler av billesamlingen til Escherich – kanskje den viktigste innen Meloidae fra Middelhavsområdet og Kaukasus. Gjennom det pågående digitaliseringsprosjektet (MUSPRO) av museets samlinger, blir nå Lysholms internasjonale samling lagt inn i universitetsmuseenes nasjonale database for å sikre en bedre informasjonstilgang til dette verdifulle materialet.

Bjarne Lysholm var utdannet lege (1887) men praktiserte i til sammen kun seks år, inkludert et halvt år i USA, Lardal i Vestfold, og i Trondheim. Deretter begynte han i 1894 som direktør i familiens veldrevne firma, **J.B. Lysholm**, som han ledet frem til

1912. Hele tiden var han levende opptatt av entomologi og var en lideskapelig samler av biller. En stor del av hans samling ble faktisk etablert i den perioden han arbeidet i familiens firma. Som amatør-entomolog

Figur 1. Bjarne Lysholm, fotografert 29. 9.1917, av Peder O. Aune i Trondheim. Reproduert med tillatelse fra Universitetsbiblioteket i Trondheim (arkivnummer AU-26848).

Figur 2. Familien Scarabidae er godt repræsenteret i Lysholms samling, med mange store og vakre arter fra Sør-Europa og Midtøsten.

utgav Lysholm fem betydelige arbeider som omhandlet Trøndelags billefauna og har helt fram til nå vært et viktig referanseverk for denne regionen. Imponerende nok forsket han også på marine planktonkreps og publiserte ved to anledninger arbeider på hoppekreps fra henholdsvis Trondheimsfjorden og Atlanteren (1912, 1921). Men det var innen entomologien at Lysholm skulle gjøre seg spesielt bemerket.

Som en av stifterne av Norsk entomologisk forening i 1904 var Lysholm en del av datidens grunnpilarer innen entomologi. Han gjorde videre en betydelig innsats som leder (preses) av det Kongelige Norske Vitenskapers Selskap fra 1902 til 1914. Ikke overraskende ble han tildelt flere utmerkelser, blant annet som æresdoktor i filosofi ved Uppsala Universitet i 1907, og Ridder av St. Olavs Orden i 1911. Etter at han gikk av som preses i DKNVS ble Lysholm utnevnt til æresmedlem der. Bjarne Lysholm var således en respektert zoolog og entomolog i vide kretser, men ser ut til å ha møtt en noe reservert holdning fra kuratorene ved Vitenskapsmuseet, sannsynligvis på grunn av sin manglende faglige utdanning. For eksempel ble han ved flere anledninger kun kursorisk nevnt i museets årsmelding, og da overhodet ikke i forbindelse med sin forskning på Trøndelags biller. Han var likevel den eneste kuratoren innen entomologi etter at Wilhelm Storm gikk av i 1913 og fungerte som styrer av entomologisk samling ved Vitenskapsmuseet fra 1918 til sin bortgang i 1939.

Lysholm opparbeidet en imponerende billesamling som inneholder et bredt spekter av norske billegrupper. Hans samling er likevel mest kjent for sitt betydelige

innslag av arter fra andre palearktiske regioner (**Figur 2**). Lysholm korresponderte og byttet til seg omfattende serier av biller innsamlet av verdensledende taksonomer, spesielt fra entomologene Karl Leopold Escherich (1971-1951) og Edmund Reiter (1845-1920). Førstnevnte var forøvrig grunnleggeren av tidsskriftet *Zeitschrift für Angewandte Zoologie* og er ellers spesielt kjent for utgivelsen av storverket «*Die Forstinsekten Mitteleuropas*». En sammenligning med Escherich' originale beskrivelser viser at hele eller store deler av Escherich' billesamling enten ble gitt eller solgt til Lysholm på et ikke kjent tidspunkt. Dette innebærer at et stort antall typeeksemplarer befinner seg i Lysholms samling uten at disse har vært markert med typeetiketter eller på annen måte vært lokalisert i denne samlingen.

Oppdagelsen av det store antallet typeeksemplarer ble gjort i forbindelse med en revisjon av de spanske og portugisiske oljebillene hvor Dr. Mario Garcia-Paris (Naturhistorisk Museum, Madrid) valgte ut

Figur 3. *Mylabris korbii* Escherich, lektotype. Trykket med tillatelse fra Mario Garcia-Paris.

hele fem lektotyper med tilhørende paralektotyper av arter beskrevet av Escherich. Dette typematerialet inkluderer arter av *Zonitis* (1), *Mylabris* (2, se **Figur 3**), *Lytta* (1) og *Meloe* (1, se **Figur 4**) og blir offentliggjort i to forestående publikasjoner (Garcia-Paris, 2006, 2007). Forøvrig er det forventet at mer typemateriale lokaliseres når den orientalske delen av samlingen gjennomgås på et senere tidspunkt (Garcia-Paris, muntlig meddelelse). Av underarter og «varianter» regner vi med å lokalisere 100-200 flere typeeksemplarer fra Meloidae alene. Typemateriale av såkalte «varianter» har vist seg særdeles viktig, fordi nyere økologiske og molekylære data ofte indikerer at noen av disse er gode arter. Et artig eksempel i denne sammenheng kan illustreres med en variant av den berømte «Spanske Flue» (*Lytta vesicatoria*) hvor Escherich beskrev *L. v.* var. *aurantiaca*. Dette viser seg å være en god art og dennes lektotype med paralektotyper befinner seg i Lysholms samling.

De mest tallrike gruppene i Lysholms komplette samling inkluderer som så ofte ellers løpebillene (Carabidae, ca 11 fulle skuffer), men også oljebiller (Meloidae, 8 skuffer) og skyggebiller (5 skuffer) har særdeles mange slekter med multiple individer for hver art (**Figur 2**). Andre godt representerte grupper inkluderer rovbiller, skarabider (**Figur 3**) og trebukker (alle med 4 relativt fulle skuffer hver). Av oljebillene er slektene *Mylabris*, *Zonitis*, *Lytta* og *Meloe* godt representert, med for eksempel mer enn 70 arter av førstnevnte slekt (se **Figur 3**). Andre artsrike slekter er for eksempel skarabideslekten *Aphodius* og skyggebilleslekten *Pimelia*. Mye av materialet er samlet i Spania og Tyrkia, men forøvrig inngår betydelige

innsamlinger fra Alpene, Bulgaria, Ungarn, Tsjekia, Tyskland, Portugal, Italia, Sicilia, Tunis, Algerie, Hellas, Syria, Israel, Iran, Usbekistan, Turkestan, Mongolia og Kina. Noe av dette ble samlet av Lysholm selv på en lengre felt ekspedisjon langs «Silkeveien» gjennom Asia i 1898, men majoriteten av samlingen ble skaffet til veie av andre. Foruten Escherich og Reitter inkluderer dette kjente navn som Holtz, Palm, Printz og Sahlberg. Hele samlingen inkluderer nærmere 15000 objekter, så her kan det være mang en godbit som ligger på lur.

Lokaliseringen av Escherich sitt typemateriale til Vitenskapsmuseet er av stor betydning for fremtidige taksonomiske revisjoner. Selv om oljebillene var fremtredende i Escherich sine taksonomiske arbeider, hadde han et taksonomisk fokus langt utover denne gruppen alene. Det vil derfor ikke være noen overraskelse om også andre billegrupper inneholder viktig typemateriale. Vi vil derfor benytte anledningen til å anmode taksonomer som reviderer beskrivelser av Escherich til også å inkludere materiale som befinner seg i Vitenskapsmuseets magasiner. Som et ledd i museets innsats for å digitalisere institusjonens

Figur 4. *Meloe majalissanguineus* Escherich, lektotype. Trykket med tillatelse fra Mario Garcia-Paris.

samlinger blir Lysholms samling nå lagt inn i den nasjonale museumsdatabasen. Den vil foreløpig inneholde en del synonyme taxon-navn, men vi håper at taksonomer likevel finner den nyttig når den omsider åpnes for ekstern søking via internett. Med tiden ønsker man å legge til taksonomiske navn i henhold til gjeldende klassifikasjon for således å ekspedere mer entydige funndata. Etter en fullstendig digitalisering vil Lysholms samling forhåpentligvis ikke gå i glemmeboken atter en gang.

oidae), and their taxonomic significance. Graellsia, i trykk.

García-París, M. & Ruiz, J. L. 2007. Coleoptera: Meloidae. Fauna Ibérica, Vol. **. Museo Nacional de Ciencias Naturales, CSIC. Madrid. Forventes publisert ultimo 2007.

Sømme, L. 2004. Entomologiens historie i Norge. Norsk entomologisk forening. Oslo.

Bjarte H. Jordal
Vitenskapsmuseet, NTNU
Erling Skakkesgt. 47
7491 Trondheim

LITTERATUR

Broch, H. 1954. Zoologiens historie i Norge - til annen verdenskrig. Akademisk Forlag. Oslo.

García-París, M. & J. L. Ruiz. 2006. The type specimens of *Zonabris rosinae* Escherich and *Z. pauper* Escherich (Coleoptera, Mel-

---

**Husk å melde
adresseforandring
når du flytter!**

Norsk entomologisk forening

program 2006

Tirsdag 17. januar 19:00. Zoologisk museum. Sommerens fangst 2005.

Tirsdag 21. februar 19:00. Zoologisk museum. Anders Endrestøl: Rapport fra Rødlisteprojektet 2005. Årsmøte 2005.

Tirsdag 21. mars 19:00. Zoologisk museum. Vladimir Kononenko: Natur og insektbiotoper i Russlands «Far East» - en bildekavalkade. Kononenko er spesialt på Natffly og arbeider ved det zoologiske instituttet i Vladivostok.

Tirsdag 25. april 19:00. Zoologisk museum. Lauritz Sømme: Sosiale insekter – perfekte diktaturer!

Lørdag 20. mai 10:00. Ekskursjon til Naturhuset Lilløyplassen på Oksenøya. Frammøte fra kl. 10.00. Ekskursjonsledere: Ole Lønnve og Stefan Olberg.

Lørdag 10. juni 12.00. Ekskursjon til Vesthellinga av Krokskogen. Møtested: Parkeringsplassen med veginfo ved E16 mellom Sollihøgda og Tyrifjorden. Tidspunkt: Kl. 12:00. Ekskursjonsleder: Torbjørn Rødberg.

Lørdag 19. august 19.00. Ekskursjon til Naturhuset Lilløyplassen på Oksenøya. Frammøte fra kl. 19.00. Natffangst. Ekskursjonsleder: Leif Aarvik og Lars Ove Hansen.

Tirsdag 19. september 19:00. Zoologisk museum. Preben Ottesen: Smittespredende, blodsugende og stikkende dyr i Norge – et streiftog innen medisinsk zoologi.

Tirsdag 17. oktober 19:00. Zoologisk museum. Program ennå ikke klart.

Tirsdag 21. november 19:00. Zoologisk museum. Frode Ødegaard. Hvor mange insektarter finnes det? Perspektiv fra en heisekran i Panamas regnskog.

Tirsdag 12. desember 19:00. Zoologisk museum. Julemøte.

Angående møtene på Zoologisk museum, så kan de som har lyst til å kikke i samlingen eller donere materiale, avtale å møte tidligere. Møtene begynner kl. 19.00. Møtested er inngangen i sørenden av Zoologisk museum (møt 18.55).

VEL MØTT!

Invasjon av vindelsvermere *Agrius convolvuli* i Nord-Norge høsten 2005

Arne C. Nilssen og Karl-Birger Strann

«Vi har fått en kolibri i hagen!» Det er ikke så reint sjelden at en telefonsamtale starter slik hvis vi biologer i Tromsø blir oppringt i slutten av august eller begynnelsen av september. Noen ganger kommer det e-mail med bilder som vedlegg. Da kan man se «kolibrien» svirre foran en *Petunia* mens den stikker den 10 cm lange tunga ned i blomsten. Hva i all verden er dette?

Gjest fra varmere strøk

Nei, dette er ikke noen kolibri som har forvillet seg hit, men en sommerfugl som er nesten like eksotisk. Denne sommerfuglen tilhører tussmørkesvermerne (Sphingidae), og det er flere arter som kan forville seg hit (Lønnve og Sørlibråten 1997), men den overlegent vanligste, i hvert fall i Nord-Norge, er vindelsvermeren *Agrius convolvuli*. Dette er en art som er bygd for å fly langt og fort, og voksne eksemplarer stammer fra Middelhavsområdet eller enda lenger sør eller øst. Hovedutbredelsen er deler av Afrika og mesteparten av Asia, og Australia og Polynesia. Den mangler i Amerika, og i Europa formerer den seg visstnok bare på Azorene, Kreta, Malta, Sicilia og i det tidligere Jugoslavia. Om

høsten kan den spre seg langt mot nord, noen ganger helt til Finnmark. Larven lever bl.a. på ulike arter i vindelfamilien (Convolvulaceae), bl.a. vindel (*Convolvulus*), og er i noen deler av verden et skadedyr på søtpotet (*Ipomoea batatas*). En fullvoksen larve kan bli opptil 10 cm lang.

Hos oss vil vi aldri finne larver av denne arten, men bare voksne individer som har migrert langt fra sørligere breddegrader. Larver skal meget sjelden være funnet på De britiske øyer, men puppen overlever ikke vinteren og kan derfor ikke formere seg der (Gilchrist 1983). De voksne sies å hvile om dagen, og de kan da sitte på trestammer eller liknende med vingene foldet taklagt over kroppen slik at de likner et gammelt trestykke. Men i skumringen og fram til midnatt er den svært aktiv, og den kan trosse både regn og vind. Den tiltrekkes også av lys. Men det er blomstene den er ute etter, og flyr fra blomst til blomst mens den strekker ut den opptil 13 cm lange tunga for å samle nektar. Den er særlig begeistret for store traktformete blomster som *petunia* og åkervindel, som trolig svært få andre insekter kan utnytte hos oss. Det er utrolig at den så lett klarer å finne hager med slike blomster.

Tallrik enkelte år

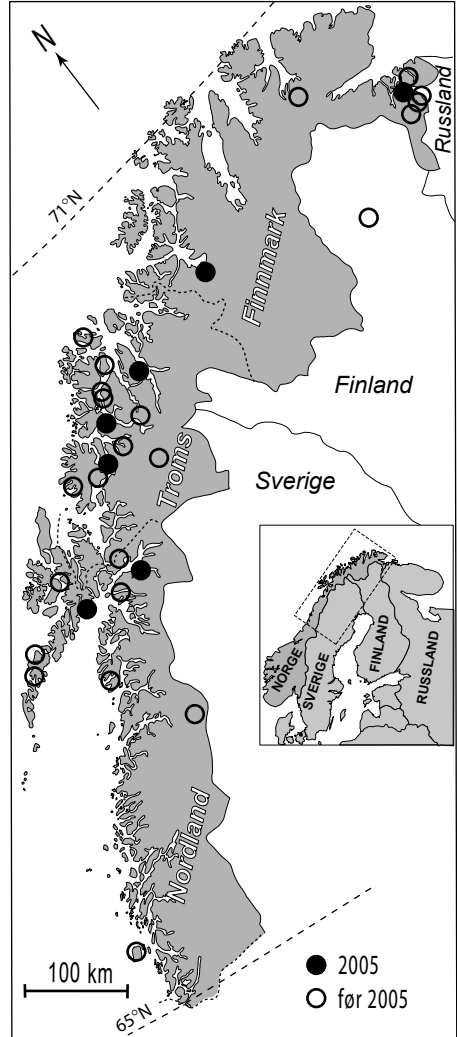
Høsten 2005 fikk vi fra Nord-Norge inn flere observasjoner enn vanlig, og det var flere oppslag i pressen. Lita Greve (pers. medd.) fikk inn 3 observasjoner fra Vestlandet høsten 2005. Tabellen (**tabell 1**) og kartet (**figur 1**) viser det vi har fått inn fra Nord-Norge i form av eksemplarer, bilder og gode beskrivelser, både fra 2005 og det vi har kunnet finne av eldre observasjoner. Noen eksemplarer er også havnet i de entomologiske samlingene på Tromsø Museum. Det eldste eksemplaret er fra 1897, noe som viser at dette ikke er noe nytt fenomen.

Det vi får inn av eksemplarer, bilder og beskrivelser av arten, er selvfølgelig bare en liten brøkdel av det antall som har fløyet til Nord-Norge. Tidligere optegnelser viser at arten har vært observert i Nord-Norge nesten hvert år siden 1996, men med flest observasjoner i 1996, 2001, 2003 og 2005. Også 1953 var et «godt» år. I 1992 ble det rapportert om ekstra mange vindelsvermere i Sør-Norge (Greve et al. 1993) og Sverige (Palmqvist 1993), men bare én fra Nord-Norge.

Høstturist

En grafisk figur viser hvilken tid på året vi får besøk av vindelsvermere, og frekvensen er størst fra 18. august til 16. september, med topp de første dagene av september. I figuren er også tatt med de datofestede observasjonene som Greve et al. (1993) gjorde for Sør-Norge i 1992, og vi ser at de sammenfaller godt med de nordnorske observasjonene, men med en tendens mot litt seinere ankomst. Det motsatte kunne forventes da det vil ta noen ekstra dager å fly helt til Nord-Norge.

Værforholdene kan antakelig bidra til å forklare de store forskjellene det er fra år til år når det gjelder antall vindelsvermere som kommer nordover. Greve et al. (1993)

Figur 1. Funnsteder for kjente observasjoner av vindelsvermere i Nord-Norge, basert på observasjonene i Tabell 1.

Insekt-Nytt 31 (1/2) 2006

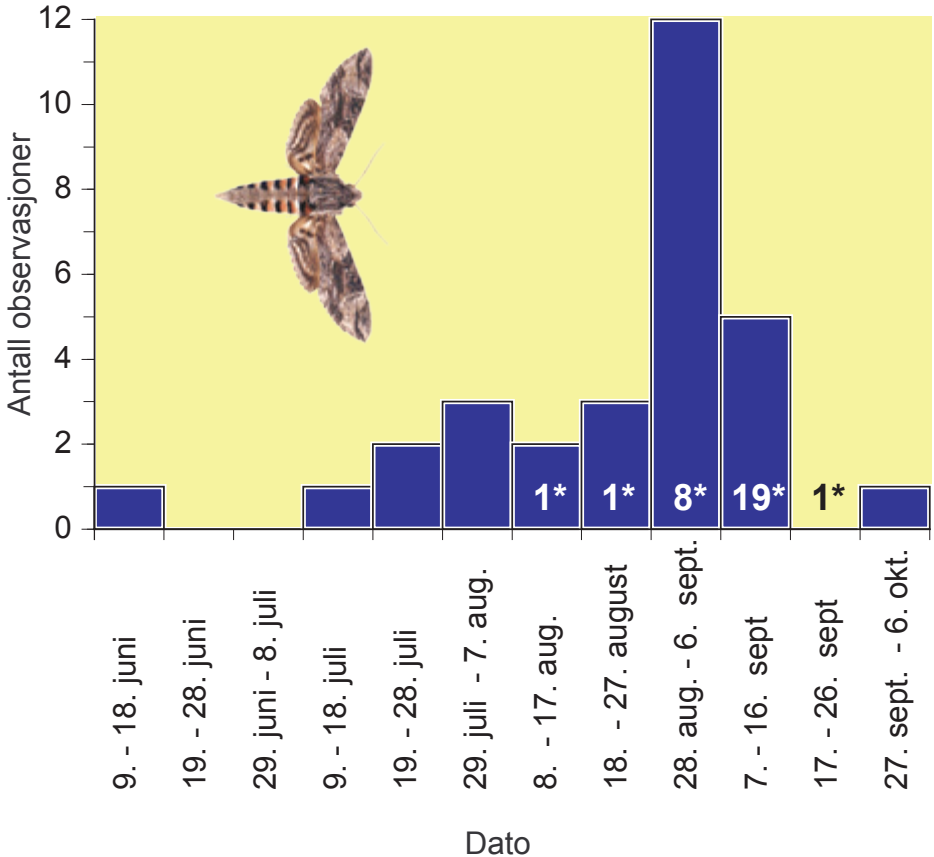
Tabell 1. Observasjoner av vindelsvermer i Nord-Norge i 2005 og tidligere år. «Eksemplar» betyr at eksemplaret er preparert og tatt vare på (som regel på Tromsø Museum). «Beskrivelse» betyr så god muntlig eller skriftlig beskrivelse av utseende og atferd at de er blitt godkjent av forfatterne. «Foto» betyr at det foreligger fotos av eksemplaret.

Sted	Kommune	Strand	Dag	Måned	År	Type obs.	Legator
Tromsøya	Tromsø	TRY	7	8	1897	eks.	?
Kjøpsvik	Tysfjord	NNØ	4	9	1953	eks.	K. Aasebøstøl
Liland	Evenes	NNØ	8	9	1953	eks.	B. Melbøe
Tana	Tana	FN	?	9	1953	eks.	H. Øien
Sulitjelma	Fauske	NSI	29	8	1955	eks.	T. Pedersen
Bardu	Bardu	TRI	?	9	1963	eks.	?
Silsand, Senja	Finnsnes	TRI	1	9	1980	eks.	?
Tromsø	Tromsø	TRY	4	9	1983	eks.	Åse Nesje
Grunnfarnes, Senja	Torsken	TRY	16	9	1992	eks.	?
Langfjordeidet, Pasvik	Sør-Varanger	FØ	19	8	1996	eks.	T. Moksnes
Torsvåg	Karlsøy	TRY	23	7	1996	eks.	I. Johansen
Vega	Vega	NSY	?	9	1996	eks.	Lønnve & Sørlibråten 1997
Vestresand	Vestvågøy	NNV	?	høst	1996	Foto	Ruth Finstad
Leines	Steigen	NNØ	5	9	1997	Foto	Odd Rikardsen
Tromsøya	Tromsø	TRY	12	8	1998	eks.	?
Sortland	Sortland	NNV	16	9	1999	Foto	Bladet Vesterålen
Kjøpsvik	Tysfjord	NNØ	5	9	2000	eks.	Svein Berg
Gimle, Tromsøya	Tromsø	TRY	30	8	2000	eks.	K. Sørensen
Kaamanen	Enare, Finland		1	8	2001	beskr.	Jefremorft
Leknes, Lofoten	Vestvågøy	NNV	10	9	2001	Foto	?
Svanvik, Pasvik	Sør-Varanger	FØ	10	7	2001	beskr.	Judith Ryeng
Kirkenes	Sør-Varanger	FØ	12	6	2001	beskr.	Wenche Kjørlås
Hesseng, Pasvik	Sør-Varanger	FØ	21	7	2001	beskr.	Kari Bordi
Pasvik	Sør-Varanger	FØ	?	høst	2001	beskr.	?
Reinøya	Karlsøy	TRY	3	8	2003	Foto	Gunnhild Indahl
Lakselvbukt	Ballsfjord	TRI	8	8	2003	Foto	Berit Guttormsen
Ansnes	Malangen	TRI	13	9	2003	eks.	T. Nilsen
Tromsøya	Tromsø	TRY	30	9	2003	eks.	?
Vikran	Tromsø	TRY	2	9	2005	eks.	Magnhild Paulsen
Årøybukt	Lyngen	TRI	5	9	2005	Foto	Stian Stenhaug
Finnsnes	Finnsnes	TRI	25	8	2005	Foto	Claus Bergh
Eiby	Alta	FV	26	8	2005	beskr.	Vidar K. Hansen
Råna	Ballangen	NNØ	29	8	2005	beskr.	Ellen M. Magnussen
Vestbygd, Hinnøya	Lødingen	NNV	29	8	2005	beskr.	Advar Aronsen
Hesseng, Pasvik	Sør-Varanger	FØ	30	8	2005	Foto	Vivian Kristiansen

fant at det i invasjonåret 1992 i Sør-Norge var gunstige vindretninger, altså milde vinder fra sørvest og sørøst, før og under observasjonene. Varme vinder fra sør kan føre mange slags insekter langt mot nord, og til og med fugler kan bli påvirket (Strann og Bakken, 2004).

Hvor kommer de fra?

Vi vet lite om hvor vindelsvermerne kommer fra; selv om Middelhavsområdet er nærliggende å tenke på, men også fjernere områder som Afrika og Asia er mulig. Greve et al. (1993) rapporterte om fire observasjoner fra oljeplattformer i Nord-sjøen i september 1992, så vi skjønner at

* tall fra Sør-Norge 1992 (Greve et al. 1993)

Figur 2. Tidspunkter for observasjoner av vindelsvermere i Nord-Norge (histogram). Tidspunktene for de sørnorske observasjonene i 1992 (Greve et al. 1993) er til sammenlikning vist med tall.

Figur 3. Vindelsvermer fotografert av Vivian Kristiansen på verandaen til Trude Brækkan den 30. August 2005, Hesseng i Sør-Varanger. Bildene ble først sendt til Sør-Varanger avis, som videresendte dem til Tromsø Museum. Bildene er tatt om kvelden med blits. Se den lange snabelen mens den leter etter nektar i blomstene (*Petunia*), og legg merke til at øynene gir en sterk refleks.

Figur 4. Samme vindelsvermer og fotograf som i figur 3, forstørret utsnitt som viser hvor sterkt de reflekterende øynene lyser.

de også kan krysse større havstrekninger. Arten er til og med funnet på Island (Wolff 1971). Det er uvisst hvorfor de migrerende kommer så seint som i september, men vi antar at dette er nyklekte individer av en «høstgenerasjon» (i varmere strøk har den flere generasjoner pr. år) (http://tpittaway.tripod.com/sphinx/a_con.htm). Det er ikke bare til Skandinavia den trekker, men også til nordlige strøk i Asia, som Mongolia, Sibir og Nord-Japan (http://tpittaway.tripod.com/china/a_con.htm).

God flyger

Vindelsvermeren er en rask flyger, og det sies at den på korte strekninger kan oppnå en hastighet på 100 km/t (<http://www.natur-lexikon.com/Texte/mh/001/00026-Windenschwaermer/mh00026-Windenschwaermer.html>), men en marsjhastighet på mellom 10 og 30 km/t er vel det normale. Det er litt over 4000 km fra Finnmark ned til Nord-Afrika, og med et enkelt regnestykke får vi denne flytida: 4000 km : 30 km/t = 133 timer eller 5,5 døgn. Hvis vi tar med hvilepauser og beiting, samt flere omveier, må vi regne med minst 14 dagers migrasjon. Sørlige, varme vinder kan forkorte reisetida betraktelig.

Disse «turistene» har imidlertid bare enveisbillett og vil aldri komme tilbake til områder der de kan formere seg. Hvorfor evolusjonen ikke har plukket bort slike migranter, må bare bli spekulasjoner. Vindelsvermere, i likhet med andre langtrekkende insekter, må generelt ha stor nytte av sin flygekapasitet, f.eks. i evnen til å finne nye beite- og formeringsområder. At noen flyr for langt, blir trolig en liten utgift i forhold til den generelle fordel.

LITTERATUR

- Gilchrist, W. L. R. E. 1983. Spingidae. Pp. 20-39 in John Heath and A. Maitland Emmet (eds.): *The Moths and Butterflies of Great Britain and Ireland*, Vol. 9. Harley Books, Essex, ISBN 0 946589 04 6.
- Greve, L., Nielsen, T. R. & Ø. Berg, Ø 1993: Invasjon av vindelsvermer i Norge høsten 1992. *Insekt-Nytt* 18 (1): 5-7.
- Lønnve, O. & Sørlibråten, O. 1997. Migrasjon hos sommerfugler. *Insekt-Nytt* 22 (1): 1-6.
- Palmqvist, G. 1993. Interesting records of Macrolepidoptera in Sweden during 1992. *Entomologisk Tidskrift* 114 (1-2): 37-42.
- Strann, K. B. & Bakken, V. 2004. Hekkefuglatlas for Troms. NINA Tromsø. 229 s. ISBN 82-426-1435-0.
- Wolff, N. L. 1971: *Lepidoptera - Zoology of Iceland III, Part 45*. p. 1-193. Munksgaard, Copenhagen.

Arne C. Nilssen
Tromsø Museum,
9037 Tromsø
arnec.nilssen@tmu.uit.no

Karl-Birger Strann
NINA Tromsø,
9296 Tromsø
karl-birger.strann@nina.no

Nykлект vindelsvermer, England. Foto: Lars Ove Hansen.

Sjeldne fluer?

Lita Greve

Ordenen tovinger (Diptera) begynner å bli godt kjent her til lands. Overslaget til Ottesen (1993) over artsantallet for de forskjellige fluefamiliene viser likevel at noen familier er rimelig godt kartlagt, mens andre kan mer omtales som «sorte hull» faunistisk sett. Her skal vi se på tre familier som bare har vært sporadisk omtalt i insektlitteraturen.

De siste tiårene har gitt oss økt kjennskap til mange insektarters utbredelse og levevis. Særlig har fast oppsatte felletyper, som for eksempel malaise-feller, hatt stor betydning. Disse samler jevnt gjennom hele sesongen, og fanger således opp alle perioder med klart og varmt vær hvor aktiviteten hos mange insekter er på det høyeste. Malaise-fellene kan videre plasseres i terreng hvor det ikke er så lett å bruke tradisjonelle håver.

Malaise-fellene samler inn store kvanta, og det tar lang tid å gå igjennom materialet og sortere det. Store og / eller svært karakteristiske arter plukkes lett ut, mens små og gjerne mørke arter må en lete spesielt etter. En må før sortering ha fått øynene opp for enkelte spesielle fluer, for å kunne sortere ut slike av det til tider tettpakkete materialet fra fellene.

Tre artsfattige fluefamilier

De tre fluefamiliene Megamerinidae, Strongylophthalmyiidae og Tanypezidae har alle hver bare en kjent art fra Norge. Alle tre har også svært få arter i Europa, henholdsvis en, to og en. Norske navn er ikke foreslått, så her benyttes kun de vitenskapelige artsnavnene: *Megamerina dolium* (Fabricius, 1805), *Strongylophthalmyia ustulata* (Zetterstedt, 1847) og *Tanypeza longimana* Fallén, 1820.

Utbredelsen av Tanypezidae og Strongylophthalmyiidae ble omtalt kort av Greve & Simonsen (1985). I artikkelen ble *Strongylophthalmyia ustulata* med to funn rapportert for første gang fra Norge, og det ble videre tatt med nye funn av *Tanypeza longimana*.

Begge er slanke fluer med lange, tynne bein, og minner kanskje mest om «stankelbeinfluer» (Micropezidae). Kroppsfargen er mørk, nærmest svart mens beina er gulaktige. De langsgående vingeribbene «radius» 5 og «media» løper godt fra hverandre inne i vingen, men når de nærmer seg vingespissen samler de seg tettere sammen og ender til sist nærmere hverandre i vingekanten enn den største bredden mellom ribbene inne i vingen.

Familien Strongylophthalmyiidae med arten *Strongylophthalmyia ustulata* (en virkelig latinsk munnfull!), ble i artikkelen

rapportert fra to lokaliteter i henholdsvis Akershus og Vest-Agder. Dette nye materialet var fra malaisefeller.

Tanypeza longimana var tidligere kjent fra Norge, men hadde ikke vært omtalt siden Siebkes flueliste fra 1877. De eldre lokalitetene for arten var fra Akershus, både sør og nord i Oppland, fra Hedmark sør, og fra indre Nord-Trøndelag. Nå ble arten publisert fra ytterligere fire nye lokaliteter, blant annet fra vestre Buskerud, ytre Telemark og ytre Hordaland, tilsammen elleve lokaliteter. Det meste av det eldre materialet av *T. longimana* var i samlingene ved Zoologisk Museum, Universitetet i Oslo. Videre ble det i artikkelen omtalt en lokalitet fra Nord-Trøndelag publisert av Zetterstedt, men her ble det ikke sjekket om materialet fremdeles er tilstede i Zetterstedts samlinger i Lund.

En vurdering basert på antallet lokaliteter, og det lange tidsrom som innsamlingen representerer, over 100 år, kunne tyde på at disse to flueartene er rimelig sjeldne i norsk fauna.

Den tredje fluefamilien, Megamerinidae, ble omtalt to år senere av Greve & Midtgaard (1987). Arten *Megamerina dolium* ble da rapportert fra Håøya i Frogn. Det nye funnet var det første på over 140 år, og kom i tillegg til to eldre funn fra Tøyen og Oslo. *M. dolium* er altså bare publisert fra EIS-rute 28.

M. dolium er større og mer robust enn de to andre artene, men kroppsfargen er svart som hos de andre artene og beina er også gulfargete. Låret – eller «femur» har noen karakteristiske taggrekker, og det svarte hodet har store øyne og sølvskinnende bånd

rundt øyekanten. Hodet og lårene med de karakteristiske taggrekkene er vist på en figur i Greve & Midtgaard (1987). Det karakteristiske sølvbåndet rundt øynene kan for øvrig ikke sees på spritmateriale. **Figur 1** viser hele fluen. I litteraturen refereres det flere steder (se foreksempel Chandler 1976) til at arten kan, overfladisk sett, forveksles med en snylteveps, og likheten er faktisk stor. *M. dolium* er dessuten en større flue enn både *S. ustulata* og *T. longimana* og burde derfor være vanskelig å overse.

Nytt materiale

Det har ikke vært drevet noen spesiell jakt på disse tre flueartene. Nytt materiale er blitt plukket ut ved vanlig sortering av materiale innsamlet ved Zoologisk Museum i Bergen. Nedenfor abgiss nyere funn av artene.

Følgende forkortelser er benyttet: MF = malaisefelle, LF = lysfelle, KF = kollisjonsfelle, BP = bankeprøve, ZMO = Zoologisk Museum, Universitetet i Oslo.

Strongylophthalmyia ustulata

AK Nesodden: Fagerstrand, LF, 27 – 28 juni 1999, 1 ♂, 10 – 11 aug. 2000, 1 ♀, 21 – 22 juli 2002, 1 ♂, 28 – 29 juli 2002, 1 ♂, Rælingen: Losby, KF, 25 juni – 31 juli 1991, 2 ♂♂, Losby, KF, 22 juli – 23 aug. 1991, 1 ♀. **HES** Eidskog: Nystuen, MF, 25 juni – 16 aug. 1990, 1 ♀; Ringsaker: Furnes, Sandvold, MF, juli 1992, 1 ♂. **BØ** Røyken: Hyggen, Kinnartangen, MF, primo juli – 4 aug. 1991, 1 ♀; Ringerike: Sokna, Hovland, MF, 1 juni – 3 juli 2004, 1 ♂, 3 juli – 18 aug. 2004 2 ♂♂ 1 ♀, 3 juni -23 juni 2005 1 ♂, 23 juni – 30 juli 2005, 3 ♂♂, Sokna sentrum (UTM 32 VNM 517781), MF 23

juni – 28 juli 2005 1 ♂. **BV** Ål: Storeteigen:, Venadokka, MF, 18 juli – 18 aug. 2000, 2 ♂♂ 7 ♀♀, Tuftelia, MF, 18 juli – 18 aug. 2000, 1 ♀. **RY** Hå: Oгна, MF, 17 juli – 21 aug. 1996, 1 ♂; Finnøy: Kyrkøy, 12 juli 1987 1 ♂, 15 juli 1987 1 ♂. **HOY** Bergen (Åsane): Vollane, MF, 16 juni – 1 juli 1996, 1 ♂. **HOI** Ullensvang: Lofthus, BP, 21 sept. 82, 1 ♂, Tveisme, BP, 21 sept. 1982, 1 ♀. **SFI** Balestrand, Målsnes, MF, 29 aug.- 4 okt. 1998, 1 ♂; Leikanger: Husabø, BP, 9 aug. 1982, 1 ♂ 1 ♀, Njøs, BP, 20 aug. 1982, 1 ♂; Vik: Fresvik, MF, 1 – 17 juli 1997, 1 ♂. **MRI** Stranda: Lauvvika, MF, 6 juli – 20 aug. 2000, 1 ♀. I alt 24 hanner og 16 hunner.

Sammen med tidligere publisert materiale i Greve & Simonsen (1985), er arten nå funnet i følgende EIS ruter: 2, 3, 14, 28, 29, 32, 36, 38, 39, 41, 43, 45, 50 & 77 (**kart 1**).

For *S. ustulata* gir dette materialet et bilde av en flueart med utbredelse over store deler av Sør-Norge. Der er imidlertid ingen funn fra subalpine eller alpine strøk, og de høyest beliggende lokalitetene er Storeteigen gård 500 m. o. h. og Tuftelia Naturreservat 675- 690 m.o.h. i øvre Hallingdal.

Fra materialet går det klart frem at malaisefelle er en bra innsamlingsmetode for arten. To andre metoder viser seg og som brukbare. I lysfellen på Nesodden som Sverre Kobro har drevet gjennom en lang årrekke, er der fire netter med fangst av fire individer, dette fordelt på to år. Av en rekke bankeprøver gjort av Kåre Hesjedal i indre Hardanger og indre Sogn og Fjordane, ga fire prøver fem individer. Når *S. ustulata* finnes i bankeprøver må dette skyldes at den lar seg falle og blir liggende på bakken.

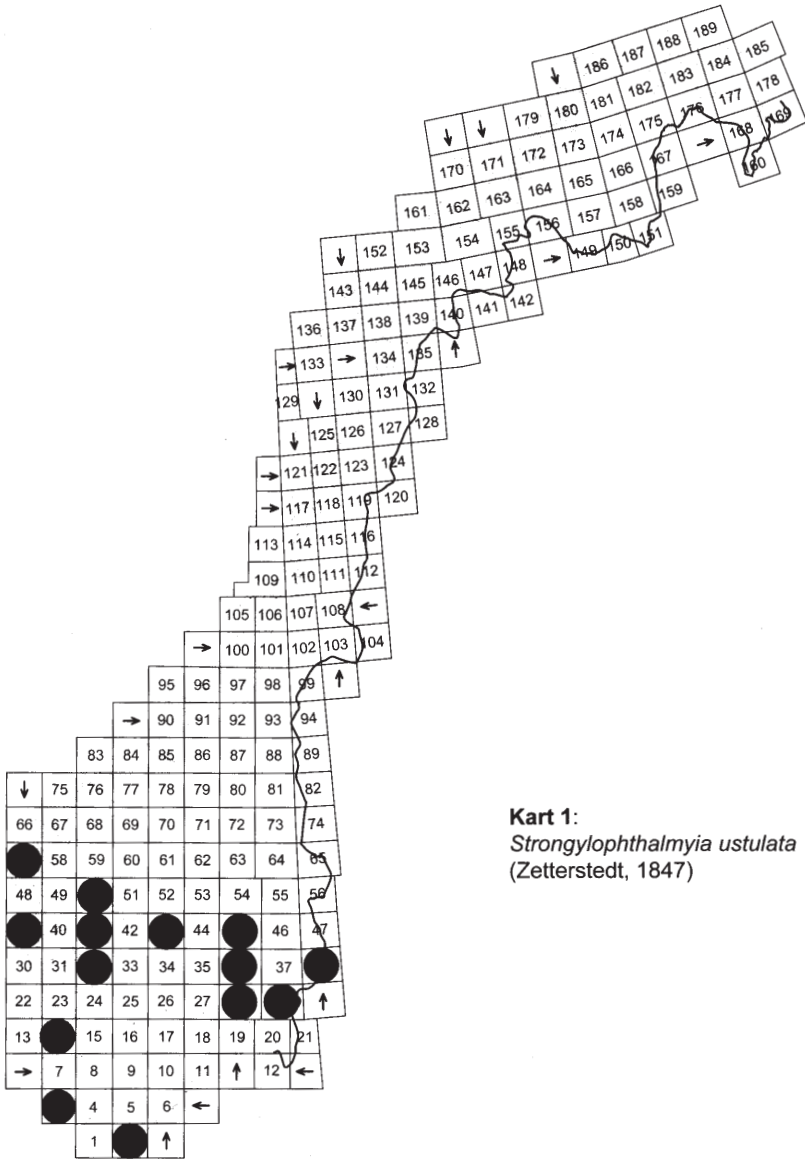
Arten kan muligens være en riktig dårlig flyver som ikke kommer seg vekk i en fei. *S. ustulata* er den minste av disse tre artene, og blir antagelig lettere oversett ved sortering av malaisefelle materiale sammenlignet med de to andre som er noe større. *S. ustulata* opptretr ikke «i flokk», da det på nesten alle lokaliteter ble bare fanget ett individ hvert sted, et unntak er Storeteigen i Ål hvor det totalt ble fanget hele ni individer.

Dette kan tyde på populasjoner med lavt individantall. Ved Storeteigen i Ål ble det også tatt individer av arten *T. longimana*, se under.

Tanypeza longimana

AK Nesodden: Fagerstrand, LF, 13 – 14 aug. 2001, 1 ♀. **HES** Ringsaker: Furnes, Sandvold, MF, juli 1992, 1 ♂. **VE** Tjøme: Treidene, håv, 5 juli 1984, 1 ♂. **AAV** Birkenes: Sennumstad, MF, 25 juni – 6 aug. 1986, 1 individ. **BØ** Ringerike: Sokna, Hovland MF, 1 juni – 3 juli 2004, 1 ♂ 3 ♀♀, 3 juli – 18 aug. 2004 1 ♂ 3 ♀♀, 23 juni – 30 juli 2005, 2 ♀♀. **BV** Ål, Storeteigen, MF, 19 juni – 18 juli 2000 1 ♂ 1 ♀, 18 juli – 18 aug. 2000, 5 ♀♀. **HOY** Bergen (Åsane): Vollane, MF, 31 juli – 16 aug. 1986, 1 ♀, (Fana) Mildevann, 19 juni – 27 juli 2005 2 ♀♀. **SFI** Luster: Fortundalen, Drægni, Ruskesethaugen, MF, 26 juni – 28 juli 2004, 1 ♀. **MRI** Norddal: Fjæra, MF, 1 ♀; Stranda: Lauvika, MF, 6 juli – 20 aug. 2000 1 ♀. **NTI** Stjørdal: Vikan, MF, 25 mai – 28 juni 1990, 1 ♂. Tilsammen 6 hanner og 20 hunner samt 1 eksemplar.

Sammen med tidligere publiserte lokaliteter (Greve & Simonsen 1985) er det materiale

Kart 1:
Strongylophthalmyia ustulata
 (Zetterstedt, 1847)

fra følgende EIS ruter: 6, 11, 19, 28, 29, 30, 36, 39, 43, 45, 55, 60, 71, 77, 92 (**kart 2**).

Dette blir igjen bildet av en flueart som er utbredt i store deler av Sør-Norge, og med nordgrense i Nord-Trøndelag. Også for *T. longimana* mangler det materiale fra sub-alpine eller alpine lokaliteter. Den høyest beliggende lokaliteten er Storeteigen i Ål på 500 m.o.h. og Ruskesethaugen i Luster på 480 m.o.h. Malaisefelle er antagelig den beste fangstmetoden, et individ er tatt i lysfelle. Ingen individer av *T. longimana* er fanget i bankeprøver. *T. longimana* er en del større enn *S. ustulata* og derfor lettere å se i felle materialet.

Fangsten ved Mildevann var interessant fordi malaisefellen var plassert i takrørbeltet rundt vannet, dette er forskjellig habitat fra andre steder som er i skog, i skogkanter og lignende.

Megamerina dolium

Ø Jeløy: Reiertangen, Kirkøy, Håv, 16 juli 1986, 1 ♀. **AK** Bærum: Ostøya 10 juni – 1 juli 1984 MF 1 ♀ ZMO. **BØ** Drammen: Underlia, MF, juni 1992, 1 ♂. **VE** Tjøme: Hvasser, Sandøy, Håv, 16 juli 1983, 1 ♀. **TEY** Porsgrunn: Brevik, Dammane, MF, 5-10 juli 1983, 1 ♀, Brevik, Sandøy, Håv, 10 Juli 1986, 1 ♂. **VAY** Kristiansand: Stangenes, Håv, 20 July 1977, 1 ♂. **MRI** Norddal: Tafjord, MF, juni-juli 1993 1 ♂ ZMO. Til sammen 4 hanner, 5 hunner + 1 eks.

Materiale er fra EIS 6, 11, 19, 28, 77 (**kart 3**).

M. dolium er hovedsakelig samlet i sørøst-Norge, men i tillegg kommer det ene funnet fra Tafjord, dvs. et av de indre fjordstrøk på Nordvestlandet. En slik utbredelse er

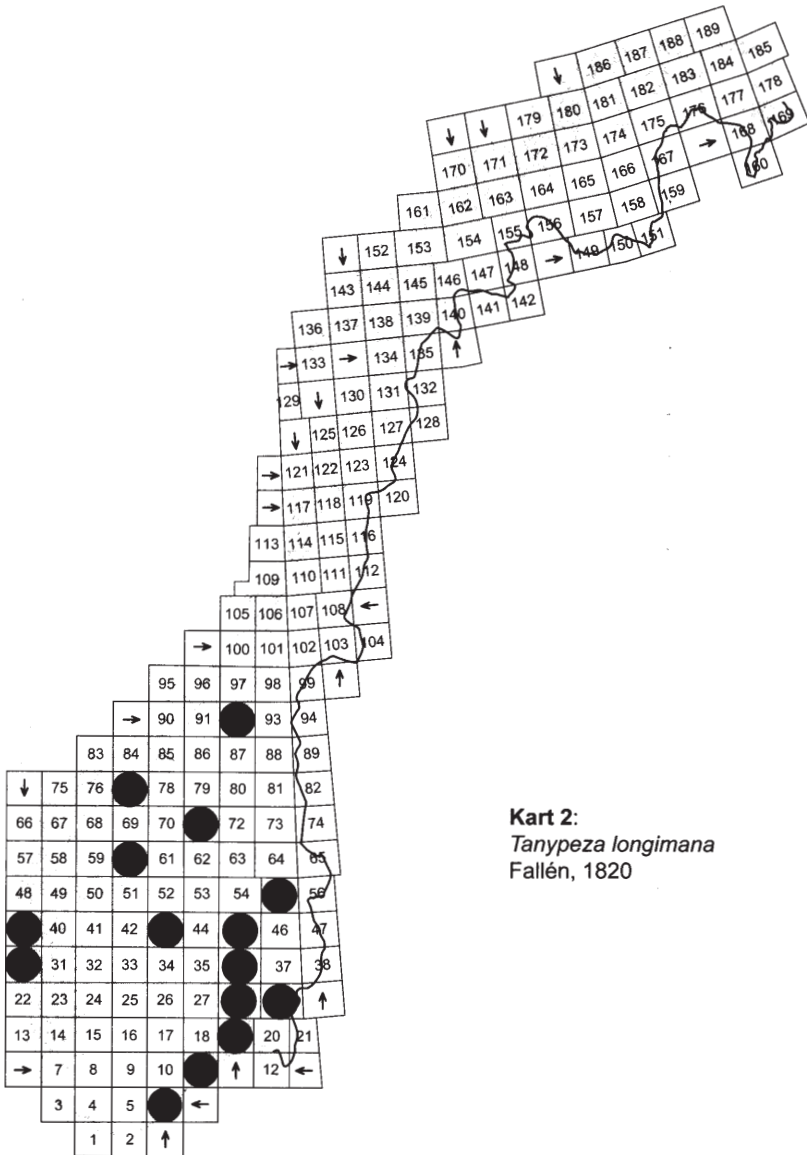
kjent for en del insektsarter, gjerne mer varmekrevende arter, hvor de fuktige ytre kyststrøkene vestpå blir for våte og kalde sommerstid. En bør derfor se etter om *M. dolium* finnes i indre fjordstrøk lengre sør på Vestlandet, for eksempel i Sogn og Fjordane eller i Hardanger.

Det er langt færre funn av *M. dolium* enn av de to andre artene, selv om *M. dolium* er den største av de tre artene, og med sitt utseende også må regnes som den mest oppsiktsvekkende arten av disse tre. Både håv og malaise-feller har gitt gir resultater. Arten er fanget i en relativt kort periode fra juni til tidlig i august.

Sjeldne fluer?

Resultatet av denne oversikten er at *M. dolium* fremdeles kan forsvare en plass som en rimelig sjelden art her i landet, de to andre artene må derimot betraktes mer vanlige eller ikke sjeldne i den sørlige delen av landet.

Ser vi over til Sverige så omtaler Ringdahl (1960) *M. dolium* med utbredelse bare fra Sør-Sverige. Chandler (1976) har kart med lokaliteter fra England, men ikke Skottland eller Irland og omtaler arten som «unusual». Chandler har og et annet kart over utbredelsen av *T. longimana* på de Britiske øyer og her er det bare noen få funn fra SØ England. Fra Sverige oppgies derimot *T. longimana* fra store deler av landet (Ringdahl 1960) og *S. ustulata* er også kjent fra Sverige (Greve & Simonsen 1985). Vi må også regne med at enkelte eldre funnsteder blant de første kjente lokalitetene, litt upresist angitt som «Oslo» og «Tøyen», er tapt i dag.

Kart 2:
Tanypeza longimana
 Fallén, 1820

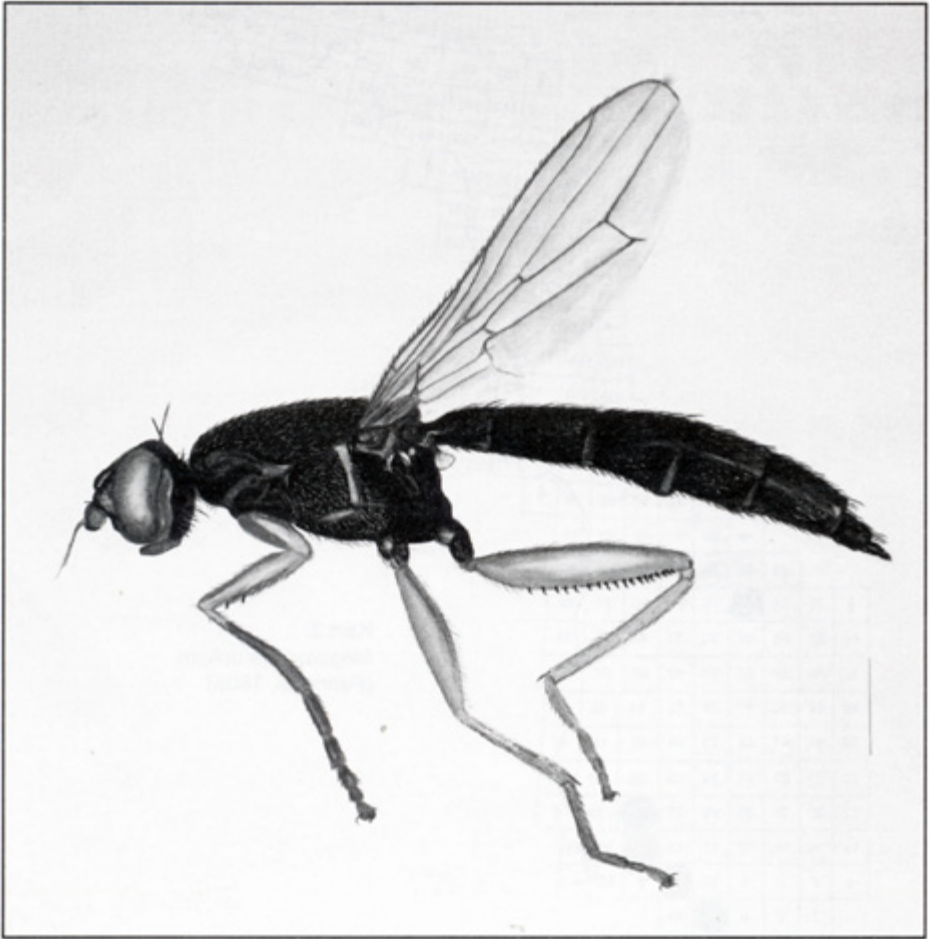

Biologien til disse tre artene vet vi lite om, men det er kjent at larvene til noen arter av fam. Strongylophthalmyiidae har larver og pupper plassert under barken på forskjellige løvtrær. Larvene av *Tanypeza longimana* er saprofager og lever antagelig i råttent tre, og de voksne sies å foretrekke lav vegetasjon i fuktig løvskog (Roháček 1998). De norske lokalitetene er oftest løvskog, noen

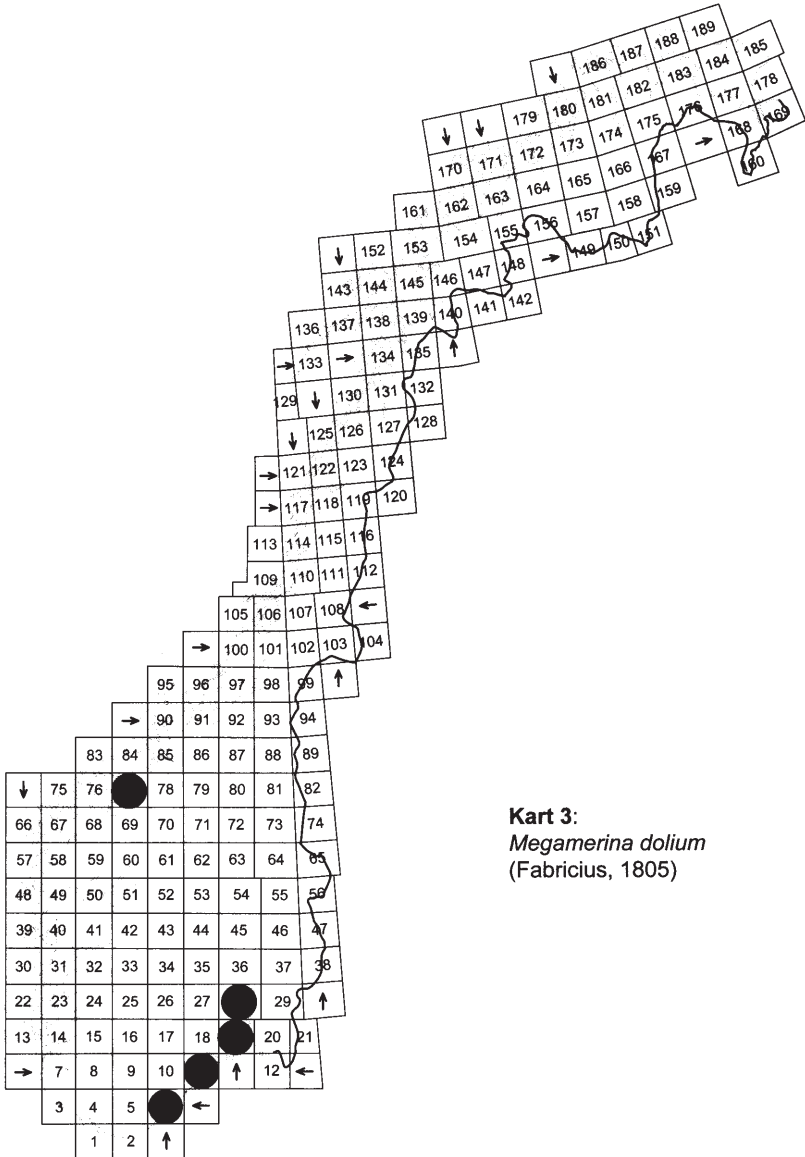
er blandet løvskog/barskog, men de er ikke spesielt fuktige lokaliteter.

M. dolium blir også regnet som saprofag (McLean 2000).

Familie Strongylophthalmyiidae og Tanypezidae er omtalt i det nyere verket «Contributions to a manual of Palaearctic Diptera», (se Iwasa 1998 og Roháček

Figur 1. *Megarina dolium* (Fabricius, 1805). Individet er en hunn fra Zürich, Sveits tegnet av Franco Mason.

Kart 3:
Megamerina dolium
 (Fabricius, 1805)

1998), men dessverre mangler en omtale av familien Megamerinidae. Derimot er det en fin tegning av en hann i helfigur s. 182 i bind 1.

Takk!

En takk til alle som har samlet deler av dette materialet ! Videre en spesiell takk til Dr. Daniel Whitmore, Marmirolo, Italia som formidlet kontakten og utlånet av **Figur 1**, og til Dr. Franco Mason, Verona, Italia som har tegnet figuren.

Litteratur

- Chandler, P.J. 1976. Notes on the British status of three unusual Acalyprate flies (Diptera). Proc. Brit. Ent. Nat. Hist. Soc. 66 – 72.
- Greve, L. & Simonsen, Å. 1985. *Tanypeza longimana* Fallén, 1820 (Dipt., Tanypezidae) and *Strongylophthalmyia ustulata* (Zetterstedt, 1847) (Dipt., Strongylophthalmyiidae) in Norway. Fauna norv. Ser. B. 32, 111-112.
- Greve, L. & Midtgaard, F. 1987. *Megamerina dolium* (Fabricius, 1805) (Dipt. Megamerinidae) in Norway. Fauna norv. Ser. B, 35-36.
- Iwasa, M. 1998. 3.10. Family Strongylophthalmyiidae. Contributions to a Manual of Palaearctic Diptera. Vol. 173-175.
- McLean, I. F. G. 2000. Beneficial Diptera and their role in decomposition. 1.12. Contributions to a Manual of Palaearctic Diptera. I., pp. 491-517.
- Ottesen, P. S. (red.) 1993. Norske insektfamilier og deres artsantall. NINA Utredning 55, 1 – 40.
- Ringdahl, O. 1960. Flugfaunaen på Kullaberg och Hallands Väderö. Kullabergs Natur 2, 1 - 40.
- Roháček, J. 1998. 3.9. Family Tanypezidae. Contributions to a Manual of Palaearctic Diptera. Vol. 3 165-171.
- Siebke, J. H. S. 1877. Enumeratio Insectorum Norvegicorum. Fasciculum IV. Catalogum Dipteriorum Continentem. A. W. Brøgger. Christiania, 255 pp.

Lita Greve

Zoologisk museum
Universitetet i Bergen
Muséplass 3
5007 Bergen

Kommentar til materialet fra Norddal-kommune (EIS77)!

Mye tyder på at hele eller deler av malaise-teltmaterialet fra Fjører/Tafjord i Norddal kommune 1993 (EIS 77) kan være feilettikettert. Materialet inneholder flere helt klare Oslofjordsarter som ikke finnes på Nord-Vestlandet. Hvordan dette kan ha skjedd er vanskelig å si, men kan hende må undertegnede ta på seg skylda. Materialet må derfor vurderes med forbehold.

Lars Ove Hansen

Entomologisk sommertreff – Rødlistekartlegging - Svartdal 2005

Anders Endrestøl

Den 24. - 26. juni var 31 entomologer samlet til Rødlistekartleggingskurs i Svartdal i Telemark. Samtlige medlemmer i NEF var invitert og deltagere kom fra hele landet med Volda, Sarpsborg, Stavanger som ytterpunkter. Kurset ble holdt på Lien Fjellgård øverst i Svartdal, et område fullt av bratte frodige slåtteenger og annen ymse kultur(mark).

Kurset ble holdt i regi av SABIMA og NEF, og temaet var rødlistekartlegging. En viktig del av Nasjonalt program for kartlegging av biomangfold er å øke kunnskapen om våre sjeldne og truede arter. NEF er naturlig nok en viktig kunnskapskilde, og målet for kurset var å demonstrere hvilke type informasjon man ønsker å få samlet inn om våre rødlistearter, hvorfor og hvordan.

Rundt kl 20 fredag kveld, var de fleste ankommet Svartdal, og etter litt innledende informasjon inne, var enkelte i full gang med å strekke skjøteledninger og rigge opp lysfeller rundt gårdens 50 hushjørner, og etter en lang natt rundt lampene var de aller ivrigste i gang igjen med håven 06 på morgenkvisten. Forsommeren i år var kald og ufyselig, og insektaktiviteten bar preg av dette, selv så sent i juni. På tross av et upåklagelig vær hele helgen, med sol og

blå himmel, ble kanskje fangstene noe mer beskjedne en de normalt ville vært.

Da jeg kom til Svartdal fredag formiddag, var allerede Berggren (bildet) og andre i full gang med på støvsuge Svartdal. Foto: Stein Sundby

Reidar Voith predikerer over lysfellens tre grunnprinsipper - Bli lys! Se lyset! Følg lyset!
Foto: Stein Sundby

Lørdag formiddag var avsatt for nødvendig teori og innføring i bruk av GPS, og etter lunsj begynte enkelte å skule mot vinduene og trippe urolig med føttene, før de endelig kunne gripe til håven og sette av sted. Det ble mumlet om gull og grønne enger ved Blika gruver, og de tyske gullvaskerne lurte nok på hva man lette etter i buskene. På kvelden samlet man seg rundt lupene og eddiketeren, og studerte dagens fangster. Søndagen opprant med flott vær, og engene i Svartdal ble igjen tresket av ivrige entomologer.

Det er ikke ofte man kan få samlet så mange entomologer på et sted, og jeg tror nok de fleste synes det var givende å få treffe likesinnede, kjente og ukjente. Det er nok viktig at man har slike samlinger for å opprettholde nettverket og kontakten med andre, både for inspirasjon og lærdom. Kanskje får vi til et tilsvarende kurs til neste sommer?

Til slutt- hvis dere har samlet rødlistearter i sommer eller vil sende inn informasjon om rødlistearter dere har samlet før, håper jeg dere tar kontakt. Vi trenger så mange registreringer vi kan få! Hvis dere ikke har koordinater av funn med GPS, kan dere få tilsendt kart hvor funnene kan prikkes inn. De av dere som ikke var med til Svartdal eller er usikre på hvordan man rapporterer inn funn, kan ta kontakt med undertegnede. Ta også en titt på: www.entomologi.no for mer informasjon. Kanskje får vi til tilsvarende kurs neste sommer? Hold av 23.-25. juni enn så lenge. Informasjon følger...

Anders Endrestøl

*Nasjonalt senter for insektkartlegging
Naturhistorisk museum, Univ. i Oslo.*

*Postboks 1172 Blindern
0318 Oslo*

Morten Falck og Kai Berggren ser på Fluén. Foto: Stein Sundby.

Kjetil Åkra i lotus med mantraet «*Pardosa, Pardosa, Pardosa*». Foto: Stein Sundby.

Bilder fra sommertreffet i Svartdal 2005

Nadieżda Martínez Calás

Norsk entomologisk forening arrangerte sommertreff i Svartdal i juni i fjor. Jeg ble spurt om å være med som ledsager til min mann Lars Ove Hansen, samtidig ble jeg spurt om å være fotograf under treffet. Dessverre hadde jeg ikke så stor erfaring i å ta bilder, men jeg sa likevel ja til oppgaven. Jeg gledet meg veldig mye til jobben. Her kommer et utvalg av bildene jeg tok.

Svartdal ligger i Telemark, nærmere bestemt Seljord kommune. Dette området er kjent for sin vakre natur. Vi bodde på et sted som heter Lien Fjellstue, og kurset ble ledet av Anders Endrestøl fra Naturhistorisk museum i Oslo. Dessverre var det kaldt da vi ankom, til tross for at sola skinte. Selv om vi var i slutten av juni, så lå det fortsatt mye snø igjen på fjelle rundt Svartdal.

Entomologer fra hele landet skulle lære om insekter og biologisk mangfold, og en rar sak som het GPS. Den er viktig når vi samler insekter, fordi den gir koordinatene til det stedet hvor insektene er samlet. Alle ble utstyrt med en slik sak og sendt ut for å samle insekter. Vi hadde forelesninger, men det var mye jeg ikke forstod. Da var det mye mer morsomt å være ute og se på alle de merkelige entomologene. Dessverre var det litt kaldt, selv om det var sol nesten hele tida. Straks forelesningene var ferdige

gikk alle ut for å samle insekter.

Om kvelden satte noen ut lysfeller for å samle nattsommerfugler, men det var dessverre kaldt om natta, så disse fellene samlet ikke så veldig bra. Vi satt rundt fellene og ventet på nattsommerfuglene, men de kom dessverre ikke, og snart var det så kaldt at vi måtte sette oss inn.

Anders ledet kurset veldig bra. Her demonstrerer han GPS, noe jeg aldri hadde hørt om før.

Mange benyttet kvelden til å preparere insekter. Andre hygget seg og pratet og drakk øl. Det var satt ut flere binokularluper, slik at vi kunne se nøyer på alle de rare insektene som var samlet. Det ble samlet mest fluer, biller og veps.

Det ble servert tradisjonell norsk mat, og den var veldig god. Den var litt uvant for en cubansk mage. Man blir ikke slankere etter et slikt kurs. Fordi maten var så god, rakk man ikke å bli sulten til neste måltid.

Siste dag reise flere av oss til et veldig vakkert sted som heter Blika. Dette lå litt lengre nede i dalen. Her finnes noen av de vakreste blomsterengene i Norge. Jeg tror jeg aldri har sett så mange blomster på en gang som her. I dette området var det også masse insekter. En ting har jeg forstått - der

det er blomster er det også insekter.

Vi satte ut noen gule fat med såpevann, og etter noen timer var det masse insekter i disse. Jeg ble overrasket over hvor effektivt disse fellene samler insekter.

For meg var kurset veldig interessant, og jeg håper jeg igjen kan få anledning til å bli med på et slikt treff seinere en gang.

Nadieżhda Martínez Calás
Sparavollen 23
3021 Drammen
Nadieżhda25@hotmail.com

Naturen i Svartdal er veldig vakker. Selv om vi var langt ute i juni, så lå det fortsatt snø i fjellet.

Bygningene på Lien Fjellstue var tradisjonelle og godt vedlikeholdte. Vi hadde fått et fjøs å bo i (bildet nederst), men det bodde ingen dyr der nå.

Øivind Gammelmo i full gang med å preparere fluer.

Lars Ove Hansen demonstrerer insektfeller. Her demonstreres en veldig enkel felletype, såkalte gule tallerkener. Man heller bare litt såpevann i en gul tallerken.

Bjørn «el gordofeo» Sagvolden kjører forbi med sin bilhåv. Maten var typisk norsk, og veldig god. Man blir ikke slankere etter et slikt kurs.

Noen av deltagerne: Svein (oppe til venstre) og Bjørn (oppe til høyre). To prester var også med: Reidar (nede til venstre) representerte den katolske kirke, og Sigurd (nede til høyre) representerte den norske kirke.

Her er jeg foreviget. Foto: Lars Ove Hansen.

Noen flere av deltagerne: Ove er spesielaist på vanninsekter og tar veldig bra insektfotografier. Ole samler veps, mens Kjetil (nede) er en av Norges fremste eksperter på edderkopper.

De gule fatene samlet insekter veldig effektivt. Blomsterengene ved Blika var utrolig vakre, og de gule fatene ble raskt fulle av insekter.

Nye fylkesfunn av teger III

Sigmund Hågvar

Kunnskapen om norske tegers utbredelse er fremdeles ganske fragmentarisk. Et dårlig undersøkt område er ytre deler av Sogn og Fjordane (SFY), der bare ca. 12 % av landets tegearter hittil er registrert (Coulianos 1998). I august 2005 fikk jeg anledning til å samle i ulike deler av dette varierte området, med en del nye fylkesfunn som resultat. Halvard Hatlen bidrar med noen funn fra et annet dårlig undersøkt fylke, Møre og Romsdal. Et gammelt fallfellemateriale, samlet av Torstein Solhøy i 1977-78, inneholdt noen nye fylkesfunn av Tingidae og Lygaeidae fra Agder, Rogaland og Hordaland.

De to tidligere artiklene i denne serien i Insekt-Nytt var Hågvar (2002) og Hågvar & Hatlen (2004). Inndelingen av Norge følger Økland (1981). Initialene er gitt til følgende samlere: G. Halvorsen, H. Hatlen, S. Hågvar, B. Klevstad, T. Kvamme, A. Nielsen, T. J. Olsen, T. Solhøy.

Jeg takker alle bidragsyterne, og i tillegg Carl-Cedric Coulianos, som nok en gang hjalp til med å bestemme noen vriene arter. Tone Granerud takkes for fotograferingen.

Corixidae

Callicorixa praeusta (Fieber, 1848). BØ Øvre Eiker: Darbu (EIS 27), 1. juni 2000. Leg. SH.

Hesperocorixa linnaei (Fieber, 1848). BØ Øvre Eiker: Darbu (EIS 27), 1. juni 2000. Leg. SH.

Tingidae

Derephysia foliacea (Fallén, 1807) (figur 1). RI Suldal: Hålandsdalen (EIS 14), fallfeller 26. apr.-27. sept. 1977. Leg. TS.

Acalypta carinata (Panzer, 1806). RI Suldal: Suldalsosen (EIS 15) og Hålandsdalen

Figur 1. Nett-tegene har et spesielt utseende, med et tydelig rutenett på oversiden. Denne flotte arten, *Derephysia foliacea*, er ny for indre Rogaland.

(EIS 14), fallfeller 26. apr.-27. sept. 1977. Leg. TS.

Acalypta nigrina (Fallén, 1807). **VAY** Flekkefjord: Skjeggstad (EIS 4), fallfeller 7. juni-16.okt. 1978. Leg. TS.

Miridae

Bryocoris pteridis (Fallén, 1807) (**figur 2**). **SFY** Flora: Florø by (EIS 57), 21. aug. 2005. Leg. SH.

Dicyphus constrictus (Boheman, 1852). **SFY** Flora: Florø Fjordmuseum (EIS 57), 21. aug. 2005. Leg. SH.

Lygocoris pabulinus (Linnaeus, 1761). **SFY** Flora: Florø Fjordmuseum og Svanøy Hjortesenter (EIS 57), 21. aug. 2005. Høy-

Figur 2. Denne lille brune teger, *Bryocoris pteridis*, er en av svært få teger som kan leve på bregner. Bregner inneholder et stoff som ligner på juvenil hormon, hvilket hindrer insektet i å bli voksent. Denne arten har imidlertid brutt igjennom dette kjemiske forsvaret. Den er ny for ytre Sogn og Fjordane.

anger: Høyanger sentrum (EIS 49), 23. aug. 2005. Leg. SH. Merknad: Det at denne svært vanlige teger ikke er påvist i SFY tidligere, illustrerer godt hvor dårlig dette området har vært undersøkt.

Lygus punctatus (Zetterstedt, 1838). **TEY** Siljan: Årum (EIS 18), 10., 15 og 22. juni 2005. Leg. AN. **SFY** Flora: Florø Fjordmuseum (EIS 57), 21. aug. 2005. Leg. SH. Gaular: Hov på Gaularfjell (EIS 59), 23. aug. 2005. Leg. SH.

Lygus wagneri Remane, 1955. **SFY** Førde: Førde Camping (EIS 58), 20. aug. 2005. Leg. SH. Høyanger: Høyanger sentrum (EIS 49), 23. aug. 2005. Leg. SH.

Stenodema calcarata (Fallén, 1807). **SFY** Flora: Svanøy Hjortesenter (EIS 57), 21. aug. 2005. Leg. SH.

Trigonotylus ruficornis (Geoffroy, 1785). **SFY** Flora: Svanøy Hjortesenter (EIS 57), 21. aug. 2005. Leg. SH.

Globiceps juniperi Reuter, 1902. **MRY** Eide: Eide (EIS 84), 5. aug. 2004. Leg. HH. Merknad: Åpen, sydvendt lauskog nær sjøen. Andre norske funn (Hågvar 1999).

Malacocoris chlorizans (Panzer, 1794). **SFY** Flora: Svanøy Hjortesenter (EIS 57), 21. aug. 2005. Leg. SH.

Orthotylus ericetorum (Fallén, 1807). **SFY** Flora: Florø Fjordmuseum og Svanøy Hjortesenter (EIS 57), 21. aug. 2005. Leg. SH.

Chlamydatus pulicarius (Fallén, 1807). **SFY** Førde: Førde Camping (EIS 58), 20. aug. 2005. Leg. SH.

Chlamydatus pullus (Reuter, 1870). **HES** Eidskog: Slettmoen (EIS 38), 19. juni 1975. Leg. TK.

Phoenicocoris obscurellus (Fallén, 1829). **MRI** Rauma: Isfjorden, Aasen (EIS 77), 11. juli 2004. Leg. HH.

Psallus haematodes (Gmelin, 1790). **MRI** Rauma: Isfjorden, Hatlen (EIS 77), 8. aug. 2004. Leg. HH.

Aradidae

Aradus depressus (Fabricius, 1794) (**figur 3**). **MRY** Gjemnes: Batnfjorden, Knutset (EIS 84), 5. og 7. mai 2004. Leg. HH.

Lygaeidae

Eremocoris abietis (Linnaeus, 1758). **HOY** Ølen: Innboja (EIS 23), fallfeller 25. apr.-27. sept. 1977. Bømlø: Andal (EIS 22), fallfeller 24. mai-18. sept. 1977. Leg. TS.

Figur 3. Barktegene er helt flate og spesielt tilpasset til å leve mellom barken og veden. Denne arten, *Aradus depressus*, er ny for ytre Møre og Romsdal.

Scolopostethus thomsoni Reuter, 1874. **RY** Time: Mossige ved Bryne (EIS 7), fallfeller 24. juni-28. sept. 1977. Leg. TS.

Stygnocoris sabulosus (Schilling, 1829). **NTI** Levanger: Levanger (EIS 98), 1976. Leg. GH.

Trapezonotus desertus Seidenstücker, 1951. **Ø** Rygge: Eløya (EIS 20), 5. juni 2004. Leg. TJO. **OS** Sør-Fron: Harpefoss, Hesteskodal (EIS 29), 8. sept. 2005. Leg. TJO. **SFI** Sogndal: Flåt ved Barsnes (EIS 51), 30. mai 2004. Leg. SH.

Pentatomidae

Chlorochroa juniperina (Linnaeus, 1758). **NNV** Vestvågøy: Steinsfjorden, Krogtoft (EIS 136), 14. sept. 2005. Leg. BK. Merknad: Dette er det nest nordligste funnet i Norge.

LITTERATUR

- Coulianos, C.-C. 1998. Annotated catalogue of the Hemiptera-Heteroptera of Norway. Fauna norv. Ser B 45, 11-40.
- Hågvar, S. 1999. New data on the distribution of Norwegian Hemiptera. Norw. J. Entomol. 46, 61-65.
- Hågvar, S. 2002. Nye fylkesfunn av teger. Insekt-Nytt 27 (4), 27-28.
- Hågvar, S. & Hatlen, H. 2004. Nye fylkesfunn av teger II. Insekt-Nytt 29 (3/4), 79-82.
- Økland, K.A. 1981. Inndeling av Norge til bruk ved biogeografiske oppgaver - et revidert Strand-system. Fauna 34, 167-178.

Sigmund Hågvar

Inst. for naturforvaltning, Postboks 5003, Univ. for miljø- og biovitenskap, 1432 Ås.

sigmund.hagvar@umb.no

Forslag til artikkelserie i Insekt-Nytt

Invitasjon til de «eldre» entomologene: Skriv om dine «insekt-minner» til Insekt-Nytt!

Insekt-Nytt har tidligere publisert intervjuer med flere av foreningens eldste medlemmer. Disse intervjuene er også gjengitt (noe forkortet) i boka «Entomologiens historie i Norge», som ble laget til 100-års jubileet. Her ble mye verdifull og interessant informasjon om personene, faget og foreningens historie reddet. Noen av disse personene er allerede borte. Opprinnelig var det undertegnede tanke at disse intervjuene burde fortsette, etter hvert som andre entomologer nærmet seg, eller gikk over i pensjonistenes rekker.

I samråd med foreningens styre og redaktøren av Insekt-Nytt har jeg imidlertid et noe annet forslag: Intervjuer er ganske arbeidskrevende å skrive ut på grunnlag av lydbåndopptak. Hvorfor ikke la folk fortelle ved å skrive selv? Vi tror at formidling av den enkeltes entomologiske liv gjøres best på den måten. Det er bedre enn et intervju, og mye morsommere å lese enn en nekrolog.

Altså: Dagens «eldre» entomologer oppfordres til å skrive sine memoarer. Vi tenker oss en serie i Insekt-Nytt under overskriften

«Mine insekt-minner». Noen retningslinjer må det være: Vi foreslår maksimum 10 sider (12 pkt., vanlig linjeavstand), og to bilder: Et portrett og et annet i «arbeidssituasjon», gjerne i felt.

For å få dette til å fungere, har undertegnede påtatt seg å være «motor». Det betyr at jeg kommer til å ta kontakt med noen av dere ganske snart.

Håper dette kan bli til inspirasjon både for den skrivende person, og for foreningens medlemmer. Etter hvert får slikt stoff også historisk verdi.

Sigmund Hågvar
*Inst. for naturforvaltning,
Universitetet på Ås
Tlf. 64 96 57 51*

Med hodet i hekken

Morten Falck

Sola skinner, insektene summer, og jeg sniker meg forsiktig langs den blomstrende hagtornhekken med håven i helspenn. Men er dyret jeg ser viktig nok til å lage uro – og kanskje skremme *Mallota megilliformis* på vill flukt?

Her, i denne hagtornhekken på Fetsund, i utkanten av Nordre Øyeren Naturreservat, ved Nord-Europas største innlandsdelta, tok jeg blomsterflua *Mallota megilliformis* en vakker junimorgen i 1994. Siden har jeg besøkt stedet nesten hvert år under hagtornblomstringen. Og ja, jeg har sett *Mallota megilliformis* flere ganger. Men det er ikke lett å håve inn en flue i en hagtornhekk!

Der – nei, det er bare en eller annen *Eristalis*-art, en droneflue. Der – nei, det var den vimsete og plagsomme *Myiatropa florea*, som er vanlig, svært aktiv og forstyrrer alt annet. Den er stor og vakker, bevares, men altså, vanlig. En hverdagsart. Men den har samme levevis som *Mallota*: larven lever i råtehull oppe i trærne.

Mallota megilliformis er sannelig ingen hverdagsart. Det finnes fortsatt bare ett eneste eksemplar i norske samlinger. Og ikke så mange i utlandet heller. I hele Europa er den i sterk tilbakegang, og betraktes som en svært truet art. Larvene lever altså i råtehull oppe i løvtrær. De voksne fluene holder seg også oppe i trekronene, så man ser dem ikke. Men de må ha næring, og de vakre hagtornblomstene er tydeligvis en

god matkilde. Og en rikelig en, når buskene en kort stund står innhyllt i rosahvite blomsterskyer. Det er mange sjeldne fluer om dukker opp her da.

Ja, se, der – ikke bare fluer: En svalestjert flagrer sorgløst elegant forbi, hviler litt midt i veien før den svever ubekymret videre.

Langt borte galer gjøken, tårnseilerne hui-er forbi, og møller og hagesanger holder konsert i hekken. Der: - nei, det var *Criorhina asilica*. Den ligner ganske sterkt på *Mallota*'en, men er ikke like reverød i pelsen, og har ikke så fortykkete baklår. Skal jeg ta den? Jeg har den fra før, flere eksemplarer, herfra og fra andre steder, men det er jo et staselig dyr. Men fanger jeg den, så vil bevegelsen skremme unna alt som flyr i nærheten. Og hva sitter *der*:

Midt i hekken, bak en tørr kvist, sitter plutselig ett av de dyrene jeg har jaget etter i flere tiår: *Sphecomyia vespiformis*, stor og avlang og tydelig, praktfullt stripet i svart og gult, med lange følere på et utspring i panna. Jeg står som fjetret. Det er nesten umulig å få tatt den, der den sitter, altfor dypt inni hekken, og med den tørre, tornete kvisten foran.

Den sitter helt rolig, jeg rører ikke en muskel. Lenge. Jeg ser og ser. Vurderer vinkler og slagretninger, kalkulerer sjansene, mens jeg samtidig studerer det vakre og sjeldne dyret. Den sitter helt rolig og soler seg på

et blad. Det er ingen tvil om identiteten, det finnes ingen forvekslingsmulighet. Kunne den bare spasere rolig litt lenger ut! Litt nærmere ytterkanten, hvor jeg kan ta den uten at håven blir hengende fast!

Til slutt prøver jeg et slag i ren desperasjon. Jeg ser flua forsvinne innover, gjennom hekken og bort. Jeg vet på forhånd at håven blir sittende fast – hekken river et hull i den også. Men *Sphecomyia vespiformis* er så sjelden at det er umulig å ikke forsøke.

Flua forsvant. Selv om det var ventet, står jeg temmelig slukøret tilbake. Hodet spinner. Er det mulig å publisere observasjonen? Er det mulig når det ikke kan være tvil om

identiteten av dyret, og observator er sikker og erfaren? Men det vil aldri få samme tyngde uten belegg. Dette blir jeg gående og gruble på mens jeg fanger noen *Criorhina asilica* og noen *Temnostoma vespiforme*, ikke hverdagskost, de heller, men jeg har tatt dem her før. Og noen store, flotte klegg. Men *Mallota megilliformis* ser jeg ikke noe til. Og *Sphecomyia vespiformis*?

Jeg går opp og ned langs hekken mens øynene gransker hver blomst og hvert blad. Mange mindre fluer får fly uforstyrret i dag - kanskje er det sjeldenheter iblant, men nå er jeg på «storviltjakt»! Her kan sikkert de utroligste ting fly uantastet hvis de bare ser unnselige ut.

Blomsterflua *Mallota megilliformis*. Foto: Karsten Sund.

Nå ja, var ikke det *Chrysotoxum cautum*? Den er rapportert som ny for Norge på bakgrunn av funn jeg gjorde her, og jeg har ikke sett den de siste årene. Håvarmen reagerer på ryggmargsrefleks. Spent gransker jeg innholdet i posen. Jo, ganske riktig. Stor, gul- og svartstripet, blank, med lange, framoverrettede følere. Nå kan jeg belegge at den fortsatt finnes her.

De fleste artene jeg jager i dag har larvestadiet knyttet til morken ved. De er indikatorarter, knyttet til sjeldne biotoper, der ved får lov å morkne i fred. Noen bor i råtehull høyt oppe i trærne, noen lenger ned mot rotpartiet, andre bor i død ved som har falt og ligger fuktig, eller til og med i vann. Naturreservatet her er som skapt for dem, med Øyern som flommer over hver forsommer. Men ikke *Chrysotoxum cautum*. Den er nok mer knyttet til bakkene i jordbrukslandskapet, jeg har tatt den i kanten av åkeren på vestsida av hekken. Som de andre artene i sin slekt lever den et fordekt liv. Larvene eter bladlus, men på røtter, altså underjordisk. Tror man, for det er ikke grundig kartlagt ennå.

Opp og ned langs hekken går jeg. Og så – plutselig: Der kommer *Sphecomyia vespiformis* bedagelig flyende, og setter seg til ytterst i hekken, langt ned. Det går som et elektrisk støt gjennom hele meg, nå gjelder det å være kontrollert. Jeg slår til, og HURRAA! På innsiden utstøter jeg et mektig Bislett-brøl som overdøver alle lyder i omgivelsene. Ja, kanskje en og annen triumferende lyd når ut også, kanskje tar jeg et lite dansetrinn i grusen? Blodet bruser, adrenalinet flommer! Triumf! Triumf! Endelig tok jeg den! Etter så mange års leting!

Det er et praktfullt dyr. Larvene er ukjent, men lever antagelig i morknende ved. Dyret er iaktatt i paring på en ospestamme, kanskje lever larvene i ospeved. Den er nordlig i utbredelse, men det er ikke tatt mange eksemplarer i Norge – kanskje oppimot 10 i løpet av 160 år. Det er ikke tatt mange noe annet sted heller. Så dette dyret hører opplagt hjemme på en rødliste.

Den første jeg så var for enden av hekken, den jeg tok var omtrent på midten. Det er sannsynlig at det ikke er samme dyret. Jeg roer meg litt, så fortsetter jeg jakten. Hekken vokser i nord-sør-retning, den har sola på den ene sida om formiddagen, på den andre sida om ettermiddagen. Men midt på dagen kommer sola på tvers, da er det lite å finne. For fluene vil ha sol. De øverste greinene, hvor sola alltid skinner, er for høye, dit rekker jeg ikke med håven, og kan vanskelig se hva som rører seg der også.

Jeg vandrer noen ganger opp og ned. Hvorfor ser jeg ikke noe til *Brachypalpus laphriformis*? Den har jeg tatt noen eksemplarer av her tidligere. Men det var kanskje litt utpå ettermiddagen? Det slår meg at det kanskje alltid har vært ettermiddag når jeg har tatt den, både her og ved Sems vann og andre steder.

Jeg håver inn noen andre fluer: en spennende conopide (vsepseflue) i slekta *Myopa*, noen flere klegg. Men så dabber livet av mot middag. Fluene hviler i den varmeste perioden på dagen. Jeg pakker motvillig sammen og drar hjem, jeg har ikke hele dagen å ta av, jeg heller.

To dager etterpå er jeg tilbake igjen. Jeg ser ikke snurten av verken *Sphecomyia vespiformis* eller *Mallota megilliformis*. Men

jeg tar en *Temnostoma apiforme*, som ikke tidligere er registrert fra denne EIS-ruta. Det er også en art som er bryet verdt.

Men nå er hagtornblomstringa på hell. Dette blir siste besøket i år. Gjennom en drøy uke har jeg vært her omtrent annenhver dag. Det begynte med at jeg tok *Eristalis cryptarum*, en vakker droneflueart som er knyttet til sure myrer og har gått sterkt tilbake i Sør-Norge. Den er lett å kjenne på sine orange følere og bein, og kremhvite bakkanter på alle bakkroppsledene. Det har vært en storartet sesong her, med viktige nye funn.

Vi sees igjen til neste år, hekken og jeg. For jeg må dit og jage *Mallota megilliformis*. Og heretter også *Sphecomyia vespiformis*. Det har mine nærmeste lært seg. Når hagtornen blomstrer, da er det bare én ting som står i hodet på meg: Hekken på Fetsund. Ferien får vente til blomstringen er over.

Morten Falck
morfalc@online.no

Sphecomyia vespiformis. Foto: Karsten Sund.

Sand, råttten snø og påskebiller

Stefan Olberg og Arne Endre Laugsand

Når dette leses er det nok høysesong og sverming hos entomologene her til lands. De fleste har fått samlet av seg den verste trangten etter en lang og snørrik vinter og enkelte har kanskje til å med latt andre fristelser som soling og bading overvinne trangten til å erverve nye entomologiske skatter. La oss derfor advare om at denne historien nok egner seg best en kald vinterdag og er først og fremst beregnet for de mest utålmodige av oss.

Spiren til denne historien ble sådd for omkring et år siden. Da hadde Stefan lest litt

for mye om hvordan svenskene håvet inn nye lokaliteter av en meget spesiell bille. Arne hadde også lest gjentatte ganger om billen i «Hundraelva nordiska evertebratar» og var ikke vanskelig å få med på planleggingen. Hele trikset for å få tak i dette dyret kokte ned til å lete opp en lokalitet med sandhauger, helst et sandtak, som blir holdt åpent med regelmessige, men små uttak av sand. Deretter oppsøke lokaliteten rundt påsketider eller enda tidligere på året. Problemet er at på dette tidspunktet, altså omkring mars, sitter de fleste bil-

Sandskråningen der påskebillene krabbet rundt.

lologene fortsatt i vinterdvale eller pirker litt formålsløst rundt i døde trær på leting etter overvintrende småkryp mens de venter på våren.

Påskebillen

Dyret det her er snakk om er *Apalus bi-maculatus*, en nydelig bille som i Norge kun er kjent fra tre lokaliteter. Etter det vi

vet er det kun døde dyr som er funnet og større ansamlinger er aldri blitt observert i vårt land. Billen, som Arne døpte treffende «påskebillen», snylter på den solitære sandbienen *Colletes cunicularius*. Denne bien er ekstremt hårete og er en av de insektene som er tidligst på vingene om våren. Er man på en potensiell påskebillelokalitet og biene er ute og nyter vårsolen, har man

Å bli beskuet sjenerer ikke oss.

likevel kommet for sent for å oppleve billen i full vigør. Er man heldig kan man derimot snuble over noen døde hanner i bunnen av sandskråningene, men disse er vanskelig å få øye på om man ikke spesifikt leter etter dem.

Taktikken vår for å lykkes i vår jakt på denne mystiske billen var først å få tak i noen lokaliteter for sandbien, for så å lete på kartet etter nærliggende sandtak. Sandbielokalitetene ble oversendt fra Øystein Berg og tips fra Frode Ødegaard gjorde at vi plukket ut to områder som skulle undersøkes. Så var det bare å vente på de første vårtegnene; ett nytt år hadde så vidt startet og ute var det full vinter.

Ut på tur

Den 5. april fikk jobb være jobb og studiene vente til neste dag, vi klarte ikke å vente lengre. Ved lunsjtider hev vi oss i bilen og kjørte forventningsfullt nordover, ut av Oslogryta med retning Lillestrøm. Det ble riktignok ikke mer vår jo lengre ut på landet vi kom, landskapet lå fremdeles nedtynget av et lag med hvit og kald masse. Men, sola tittet stadig oftere frem bak oppsprukne

Tell i vei...

skyer og den spesielle følelsen av endelig å være på billettur igjen kjentes som en rastløs kribling i kroppen. Temperaturen hadde krøpet opp mot 5 plussgrader og vi klarte faktisk å innbille oss selv at det var et snev av vår i luften.

Spenningen stiger!

Etter en drøy halvtimes kjøring nådde vi frem til dagens mål. Ingen av oss hadde vært der før og synet av det store sandtaket fikk pulsen til å stige noen hakk. Det som hindret oss i å ta helt av var det faktum at snøen fortsatt lå som et lokk over hele herligheten. Kun i de aller øverste meterne i de bratteste, sørvendte skråningene stakk den brune sanden frem. Litt foruroligende var det også at sandtaket bar preg av å være flittig brukt. Ikke av entomologer eller deres byttedyr, men av folk som trengte sand. Muligheten for at sandbiene skulle klare å etablere seg i sandtaket var derfor små og enda mindre for påskebillen. Sandtaket var derimot stort og Arne klarte i alle fall å beholde troen.

Nedturen

Etter å ha kavet rundt i dyp, råttent snø og grundig sjekket alle de bare sandfleckene, innså vi at vi enten var for tidlig ute eller mer sannsynlig, at den mystiske påskebillen ikke fantes her. Litt nedslåtte tømte vi skoene for snø, inntok medbrakte brødskiver og varmet oss på bålkafe i utkanten av sandtaket. I ren desperasjon begynte Stefan å løsne på noen barkflak i håp om å ikke returnere helt tomhendt. Resultatløst det også.

Apalus bimaculatus – påskebillen. Foto: Karsten Sund.

Vi var klar over at sandtaket også strakk seg utover på den andre siden av veien, men her var det en fabrikk og fullt av lagerbygninger. Vi hadde derfor ikke tenkt på denne delen av sandtaket som særlig interessant. På vei tilbake til bilen tok vi likevel en liten titt på området ovenfra veien. Der kunne vi se to fine sørvendte skråninger som var snøfrie i de øverste 10-15 meterne. Vi måtte gjøre et siste forsøk.

Opturen

Spenningen steg igjen og selv den pessimistiske Stefan så et aldri så lite lys i det fjerne. Lei av å slåss med dyp snø bestemte

Her sikres neste generasjon.

Stefan plukker påskebiller.

vi oss for å gå den enkleste veien til skråningene. Problemet var bare alle skiltene som vennlig men bestemt fortalte oss om «adgang forbudt» og «ferdsel i området ikke tillat uten tillatelse». Noe beklemt befant vi oss derfor litt senere inne på informasjonskontoret, hvor damen bak skranken sikkert lurte på hva slags spøk hun ble utsatt for. Vi gjentok derfor vår forespørsel om å få se etter noen spesielle biller i skråningen bak lagerbygningene. Etter noen telefoner og noen siste formaninger om å passe oss for trucker og andre farlige kjøretøy, slapp vi inn. Vi kom helskinnet frem til skråningen og da skjedde alt på en gang.

Det første Stefan så var noe som kom rullende nedover og stoppet i snøkanten. *Apalus!* Den ellers så dype røsten nærmet seg fistelens skjæringspunkt og samleglass, kameraer, gratulasjoner og høye utrop blandet seg om hverandre. Etter å ha sikret oss noen individer hver og fått tilbake den vinterbleke ansiktsfargen, gikk vi mer over til å observere de flotte dyrene. De gikk, rullet og til og med prøvde å fly i den kalde vårluften. Flere var i gang med å sikre neste

generasjon, mens andre var på vei ut av hullene sine i sanden. Når sola forsvant bak en sky stoppet aktiviteten opp og dyrene ble, til tross for de vakre fargene, veldig vanskelige å få øye på. De var absolutt mest tallrike i den første skråningen vi kom til, men fantes også i den andre skråningen som bestod av noe finere substrat. Så sandtak med kun finsand er neppe verdt å undersøke. En blanding av stein, sand og finere materialer ser derimot ut til å være perfekt for biene og deres parasitterende påskebiller. Totalt observerte vi godt over 100 individer. Av andre insekter fant vi kun noen få vinterkalde *Myrmica*-maur, ellers var det helt dødt.

Så da vet dere hva påskeferien skal brukes til neste år: Ta med familien, oppsøk nærmeste sandtak og let etter et av de insektene som kommer tidligst frem på våren. Påskebillen.

God tur!

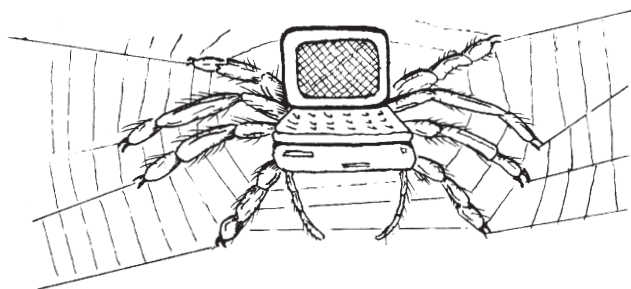
Påskebillehunn med klase av egg. Hunnen la eggene på undersiden av en stein.

Stefan Olberg
Naturhistorisk Museum
Universitetet i Oslo
Postboks 1172 Blindern
0318 Oslo

Arne Endre Laugsand
Hasselbakken 6
1515 Moss

Insekter i nettet

ved
Jan Arne Stenløkk

Insektøyne i teknikken

Kunstige «insektøyne» som skal brukes i ultratynne kameraer er utviklet i USA. «Øyet» har 8500 sekskantede linser - plassert på en størrelse som et knappenålshode. Metoden som linsen er laget på, skal være både enkel og billig. Den tar altså utgangspunkt i insektenes fasettøyne, hvor en stor øyestikker kan ha 30.000 enkeltlinser koblet sammen på hvert øye. Det benyttes en polymer som reagerer med lys slik at lysstrålen blir riktig orientert.

Etter: BBC News 27. April 2006: «Insect eye inspires future vision», internett

adresse: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/sci/tech/4946452.stm>

Det er dumt å være smart!

Det er ikke alltid lurt å være så smart - iallfall ikke evolusjonsmessig - i følge sveitsiske forskere. En skulle forvente at det naturlige utvalget ville velge de mest smarte. Men som en vert kan observere, finnes det stor spredning blant oss. Det må altså være en skjult evolusjonsmessig kostnad for å være smart. Forskere har nå for første gang påvist dette. Som så mange ganger før, er det bananfluer som er studert. En gruppe hurtiglærende fluer (!) kunne velge om de ville legge sine egg på ananas eller appelsin, der en av fruktslagene var tilsatt kinin - ett bittert stoff. Ved neste egglegging ble fluene kun tilbudt juice fra samme frukter. Det viste seg da at noen husket hvilken frukt som tidligere var bitter, og unngikk disse. Eggene fra de «smarte» fluene ble samlet, og det ble selektivt avlet 20 generasjoner med slike fluer. Resultatene tyder på at både hukommelse og læring ble forbedret - men larvene hadde mer problemer med å vokse

opp når de måtte konkurrere med vanlige fluelarver om føden, og de var tregere til å få tatt til seg næring. Kanskje de spekulerte for mye over hva de drev med...?

Etter: *NewScientist.com news service*, «Cleverness may carry survival costs». 24. september 2003, internett adresse: <http://www.newscientist.com/article/dn4200.html>

Moskitomygg tiltrekkes av malaria

Ikke nok med at det er ille å ha malaria, men her er ennå mer dårlig nytt: Det ser ut som om malariamyggen blir mer tiltrukket til mennesker som har sykdommen allerede.

Det virker som om malaria, en encellet blodparasitt, klarer aktivt å komme over i myggen, og ikke bare helt tilfeldig spredning slik man tidligere har antatt. Studien er likevel kontroversiell.

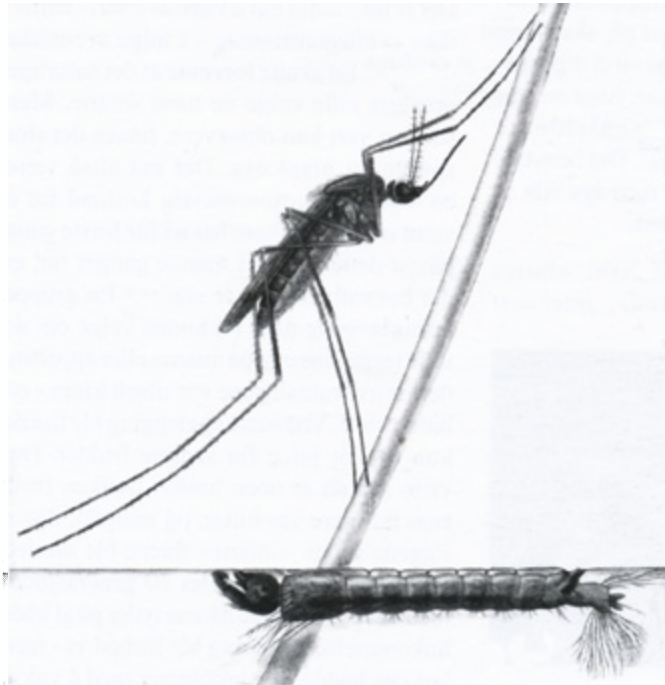
Etter: *NewScientist.com news service*, «Mosquitoes are drawn to people with malaria». 9. august 2005, internett adresse: <http://www.newscientist.com/channel/health/dn7816.html>

Linné ble lurt...

Sitronsommerfuglen er en vanlig sommerfugl i Skandinavia. Carl von Linne, systematikkens far som levde på 1700-tallet, beskrev også denne arten, og da som *Papilio rhamni* (nå *Gonepteryx rhamni*).

Men han beskrev også den nærbeslektede arten *Papilio eclipis* - som var en forfalskning. Noen hadde merket vingene med fargeflekker, symmetrisk på begge sider. Ingen vet hvem som tegnet på dette, og det skulle gå lang tid før det ble avslørt, først i det 19-århundre. Så Linné ble lurt - men så var han kanskje mest botaniker likevel?

Etter «*Museum of Hoaxes*», internett adresse: <http://www.museumof-hoaxes.com/linnaeus.html>

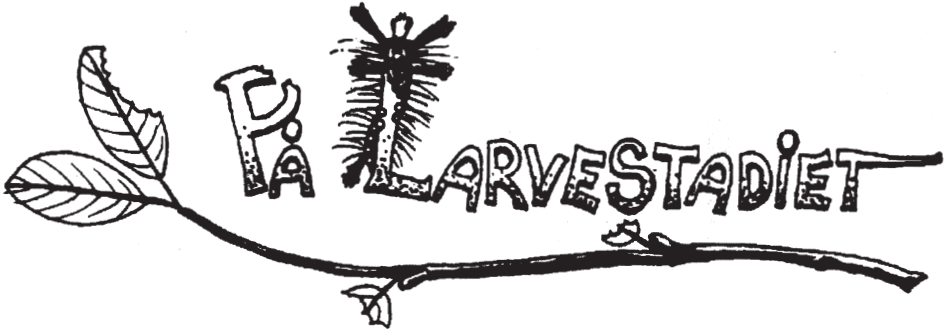

Her en sitronsummerfugl uten fargetegninger på vingene. Foto: Lars Ove Hansen.

Enggreshoppe (*Chorthippus parallelus*).
Foto: Lars Ove Hansen.

Ved Halvard Hatlen

Her er 20 nye spørsmål. Noen er vanskelige og andre er lette. De fleste spørsmål (og svar) fant jeg denne gangen i tidligere nummer av Insekt-Nytt. Lars Ove skrev for noen nummer tilbake at han ønsket å trekke seg fra ansvaret for denne spalten i Insekt-Nytt. Han etterspurte andre som kunne ta over. Ettersom dette egentlig ikke er et vanskelig oppdrag, meldte jeg meg. Så nå sitter jeg fint i det.

I forrige nummer, som var min debut som skribent i denne spalten, ble det trykket en liste med kildeopplysninger. Da bladet havnet i min postkasse og jeg bladde gjennom, så jeg at denne listen var tatt inn i bladet. Den tenkte jeg skulle være litt in-

tern, til de andre i redaksjonen, derfor var den skrevet litt i stikkordsform og ikke helt fint oppsatt. Dette med å ta med kildeopplysninger var i grunnen ikke dumt, derfor er de med denne gangen også, men nå flettet inn sammen med svarene.

Halvard Hatlen

Knutset,

6631 Batnfjordsøra

halvardhatlen@hotmail.com

---

20 spørsmål med yrkesvilledning:

Regler: Kun de under 15 år har lov å bruke hjelpemidler! Svarene står på neste side:

1. Hva er det norske navnet på fluefamilien Hippoboscidae?
2. Den vakre sommerfuglen *Coenonympha hero* (Nymphalidae), er fredet i Norge, men hva er det norske navnet?
3. Stilkvepsene er delt inn i to store grupper, hvilke?

4. Hva er den offisielle verdensrekorden på farten et insekt kan fly med?
5. Og hva er den uoffisielle fartsrekorden et insekt kan fly med?
6. I hvilken orden finner vi «løvene»? (bladlusløver, maurløver ..)
7. Hvor lenge kan en nesten voksen (stor) larve av en osteflue (Piophilidae) klare seg uten mat ved en temperatur på ca. 10 grader Celsius?
8. Reinbremsen tar ikke til seg mat som voksen, hvor langt tror du denne fluen klarer å fly, i løpet av sitt voksne liv?
9. Mantophasmatodea ble beskrevet i år 2002. Hva kan det være?
10. Hvor mange arter av saksedyr har vi i Norge?
11. ... og husker du hva de heter?
12. Hvilken art er den største av våre tussmørkesvermere (Sphingidae)?
13. Omtrent hvor mange fasetter er det i hvert fasettøye hos en bananflue?
14. Finnes det insekter med bare et titalls fasetter i hvert øye?
15. Menneskene (norske forskere) vant «Den store barkebillekrigen» for noen tilbake. Hvilket «våpen» var utslagsgivende for seieren?
16. Edderkopper mangler jo vinger. Kan de likevel fly eller seile på vinden?
17. Noen insekter er zoofage. Hva betyr det?
18. Finnes det spyttende edderkopper?
19. Dødingehode *Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758), er en tussmørkesvermer, hva lever den av som voksen?
20. ... og på hvilke planter finner vi helst larvene?

0-5 riktige: Dårlig, vi anbefaler en karriere som økonom, børsmegler, EDB-konsulent eller politiker isteden.

5-10 riktige: Middels bra. Du kan kanskje bli lærer.

10-15 riktige: Meget bra, entomolog kan være en mulighet for deg.

15-20 riktige: Utmerket (du har vel ikke kikket?). Entomolog er yrket for deg. Kontakt Insekt-Nytt redaksjonen for ytterligere yrkesvilledning.

Svar på 20 spørsmål:

1. Lusfluer. Insekt-Nytt 28 (1/2) 2003, side 3.
2. Heroringvinge. Insekt-Nytt 27 (1/2) 2002, side 5.
3. Parasittveps (Snylte- og gallveps) og Broddveps. Insekt-Nytt 27 (3) 2002, side 22.
4. 98 km/t hos øyestikkeren *Austrophlebia costalis* (Aeshnidae). Insekt-Nytt 28 4 2003, side 21
5. Uoffisielt har hanner av kleggen *Hybomitra hinei wrighti* en fart på 145 km/t under parrings flukt, i jakten på hunner (selvsagt). Insekt-Nytt 28 4 2003, side 21.
6. Planipennia eller Neuroptera. Insekt-Nytt 28 (1/2) 2003, side 11.
7. I et halvt år, Insekt-Nytt 27 (3) 2002, side 7.
8. 900 km, uten matpause. Like langt som Alta - Trondheim. Insekt-Nytt 28 4 2003, side 25.
9. En ny (insekt) orden som ikke har fått noe norsk navn (ennå). Rovdyr som ligner en blanding av gresshoppe, kneler og vandrende pinne. Insekt-Nytt 27 (1/2) 2002, side 41.
10. 3 arter saksedyr Insekt-Nytt 28 (1/2) 2003, side 41.
11. Skogsaksedyr - *Chelidurella acanthopygia* (Géné, 1832), Vanlig Saksedyr - *Forficula auricularia* Linnaeus, 1758 og Dvergsaksedyr - *Labia minor* (Linnaeus, 1758). Internett: Norges grasshopper og gresshopplignende insekter. <http://www.nhm.uio.no/norort/>
12. Dødninghode *Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758). Insekt-Nytt 26 (1/2) 2001, side 5.
13. Ca. 700 fasetter. Insekt-Nytt 26 (3/4) 2001, side 39.
14. Ja, viftevingene, men de har til gjengjeld «like godt» syn, ettersom de har mange flere lysoppfattende celler i hver fasett. Insekt-Nytt 26 (3/4) 2001, side 39.
15. Barkebillenes feromon, det luktstoff som hunnen skiller ut for å lokke til seg hanner. Forskerne fant «koden» og klarte å framstille dette luktstoffet kjemisk. Insekt-Nytt 27 (3) 2002, side 13.
16. Ja, ifølge intervju med Per F. Waaler. Insekt-Nytt 27 (1/2) 2002, side 20.
17. De lever av andre dyr. De kan foreksempel suge ut kroppsvæsken fra dyret eller fortære det direkte. Kilde: eget hode.
18. Ja i slekten *Scytodes*, ingen norske arter, men det skal finnes en i Danmark. Insekt-Nytt 27 (1/2) 2002, side 18.
19. De har en kort sugesnabel og oppsøker ikke blomster for å suge nektar. Men de kan oppsøke bikuber for å suge honning, eller sevje fra sårede trær. Insekt-Nytt 26 (1/2) 2001, side 5 og 6.
20. Planter i søtvierfamilien som potet og tomat. Insekt-Nytt 26 (1/2) 2001, side 5.

Årsmelding for Norsk entomologisk forening 2005

I perioden har foreningen hatt følgende personer i ombud:

Styret:

Formann	Leif Aarvik, Ås
Nestformann	Lars Ove Hansen, Drammen
Sekretær	Jan Arne Stenløkk, Randaberg
Kasserer	Per Nedreberg, Drøbak
Styremedlemmer	Morten Falck, Oslo Lene Martinsen, Oslo Preben Ottesen, Oslo

Redaksjon av *Norwegian Journal of Entomology*

Redaktør	Lauritz Sømme, Oslo
Redaksjonssekretær	Lars Ove Hansen, Drammen
Medlemmer av redaksjonskomiteen	Arild Andersen, Ås Knut Rognes, Stavanger Arne C. Nilssen, Tromsø Lita Greve Jensen, Bergen John O. Solem, Trondheim

Redaksjonen av *Insekt-Nytt*

Redaktør	Lars Ove Hansen, Drammen
Redaksjon	Jan Arne Stenløkk, Randaberg Leif Aarvik, Ås Halvard Hatlen, Gjemnes

Redaksjonen av *Insecta Norvegiae*

Redaktør	Lars Ove Hansen, Drammen
Redaksjon	Øivind Gammelmo, Grua Eirik Rindal, Oslo Frode Ødegaard, Trondheim

Redaksjon av *Norske Insekttabeller*

Sigmund Hågvar, Ås

NEFs Internettssider

Eirik Rindal, Oslo

Distributør

Karsten Sund, Oslo

Revisor

Claus Christiansen, Ås

Valgkomité

Alf Bakke, Asker
Sigmund Hågvar, Ås

**Norsk medlem i rådet i Scandinavian Society of Entomology som utgir
Insect Systematics & Evolution (tidligere *Entomologica scandinavica*)**

Geir E.E. Søli, Oslo

Kontaktsmann vedrørende norske insektnavn

Lars Ove Hansen, Drammen
Øivind Gammelmo, Grua

**Representant i Samarbeidsrådet for bevaring av biologisk mangfold
(SABIMA)**

Øivind Gammelmo, Grua

Verneutvalgets medlemmer

Sigmund Hågvar, Ås (formann)
Trond Andersen, Bergen
Torstein Kvamme, Ås
Fred Midtgaard, Ås
Tore R. Nielsen, Sandnes
Torstein Solhøy, Bergen
Leif Aarvik, Ås

Styret for NEFs fond

Lita Greve Jensen, Bergen
John O. Solem, Trondheim
Lauritz Sømme, Oslo

Medlemstall

Ved utgangen av 2005 hadde Norsk entomologisk forening 510 medlemmer. De fordeler seg på 351 norske, 20 nordiske (utenom norske), og 15 fra utlandet utenfor Norden. Foreningen har 124 gratismedlemmer. Mer enn halvparten av disse er forbindelser som vi bytter tidsskrifter med. Foreningen har ett æresmedlem: Astrid Løken.

I løpet av året har medlemstallet gått noe ned. Dette skyldes delvis at en del personer som de siste årene ikke har betalt kontingent, er blitt fjernet fra medlemsregisteret. Det har vært nødvendig å sende et betydelig antall purringer på kontingent til medlemmene. Vi har fått en del nye medlemmer gjennom innmeldingsskjemaet som ligger på våre nettsider.

Medlemsmøter

- 18. januar. Sommerens fangst 2004.
- 22. februar. Årsmøte 2004. Øivind Gammelmo. Presentasjon av Rødlisteprojektet.
- 19. april. Sigmund Hågvar. Maurens forunderlige liv, og deres gjester.
- 20. september. Vladimir Gusarov: The amazing diversity of staphylinid beetles.
- 18. oktober. Claus Christiansen: Hvordan en biotop blir til – sett fra geologisk synsvinkel.
- 15. november. Øistein Berg. Om bruk av GIS (geografiske informasjonssystemer) til å lage kart over funn av insekter.
- 13. desember. Julemøte med pizza etc. Litteratur- og utstyrskveld.

Kurs

Kurs i kartlegging av rødlistearter (i samarbeid med Norsk Botanisk Forening). 23-24. april på Natur-historisk museum, Oslo.

Fagsamling i rødlistekartlegging og ekskursjon. 24-26. juni på Lien Fjellgard, Svartdal, Telemark. Kurset ble arrangert i samarbeid med SABIMA og fikk økonomisk støtte fra DN. 31 personer deltok og var meget vellykket. Gjennom dette fikk Rødlisteprojektet en god start.

Ekskursjoner

21. mai og 26. august ble det arrangert ekskursjoner til Naturhuset ved Fornebu. Den første av disse to druknet dessverre i regn. Ellers har foreningens medlemmer gjennom hele sesongen samlet mye insekter i området rundt Naturhuset.

Biomangfolddag

NEF deltok med stand på Biomangfolddagen i Maridalen, Oslo, 22. mai.

Styremøter

Det har vært avholdt styremøte 8. februar og 19. oktober.

Internett-aktiviteter i 2005

Prosjektet med å få lagt ut faktaark om Norges øyenstikkere er ennå ikke avsluttet. Dette prosjektet er et samarbeid med Naturhistorisk museum i Oslo. Det arbeides nå med å få slutført dette prosjektet. Eirik Rindal er ansvarlig for hjemmesidene til NEF. Foreningen har serverplass på serveren til Zoologisk museum, Universitetet i Oslo. Adressen er: www.entomologi.no. Arbeidet med å legge ut informasjon om NEF og eldre utgaver av tidsskriftene har fortsatt i 2005. Alle årganger av *Insekt-Nytt* fra og med starten i 1976 til og med 1999 er nå lagt ut som pdf-filer. Sommerfugltidsskriftet *Atalanta* norvegica, som utkom i perioden 1967-1983, er i løpet av året også blitt lagt ut som pdf-filer.

Norwegian Journal of Entomology

Nr. 1/2005 ble trykt i juni, og nr. 2/2005 ble trykt i desember.

Insekt-Nytt

Dobbelnummeret 1-2 2005 ble trykt i august. Hefte 3-4 ble også trykt som dobbelnummer i november. Hefte 3-4 inneholder stoff fra 100-årsjubileet i 2004. *Insekt-Nytt* blir distribuert til alle NEFs medlemmer, samt til flere biblioteker og offentlige kontorer, journalister o.a. Totalt sendes det derfor ut over 500 eksemplarer.

***Insecta Norvegiae* og Norske Insekttabeller**

For første gang på flere år har foreningen publisert et hefte i serien *Insecta norvegiae*. Serien har fått ny layout og nytt format i samme stil som *Norwegian Journal of Entomology*: No. 7. Lita Greve: Atlas of the Clusiidae (Diptera) in Norway. Heftet ble trykt i november og sendt ut til alle NEFs medlemmer.

I serien Norske Insekttabeller er nr. 18 blitt trykket i løpet av året: Ingvar Stol. Nordiske mosskorpioner (*Pseudoscorpiones*).

Vernesaker, offentlige høringer, annet samarbeide

NEF deltar i SABIMA (Samarbeidsrådet for bevaring av biologisk mangfold). Mange vernesaker og høringer som tidligere gikk over verneutvalget i foreningen, får nå bred støtte gjennom felles innspill fra SABIMA. Etter at Artsdatabanken ble opprettet, er mange av NEFs medlemmer blitt sterkt involvert i arbeidet med å revidere den nasjonale rødlista. Siden insektene utgjør mer enn halvparten av artene på den nåværende lista, er det nødvendig at landets entomologer, enten de er entomologer på hobbybasis eller er ansatt ved institusjoner, engasjeres i arbeidet. Parallelt med dette er medlemmene blitt engasjert i DNs prosjekt med å kartlegge forekomster av rødlistearter. Gjennom SABIMA har en person fått en halv stilling for å drive dette prosjektet. Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, har stilt kontorplass til disposisjon. I 2005 har Anders Endrestøl vært engasjert i denne jobben.

Foreningens lupe

Binokularlupen lagres i øyeblikket på Zoologisk Museum i Oslo. Medlemmer som ønsker det kan søke om å få låne den. Lupelampen er gått i stykker, og vil ikke bli reparert, da den er av meget gammel modell.

Økonomi

Årets regnskap viser et underskudd på 77 921,86 kroner.

Ved utgangen av 2005 har foreningen 23 558,97 kroner på brukskonto i DnB og 110 731,55 kroner på fondskonto i Avanse stat.

For 2005 er det gitt driftsstøtte fra Miljøverndepartementet (MD) på kr. 95 000.

Foreningens tilstand

Foreningen har fortsatt en betydelig utskifting av medlemmer. Det kan se ut til at vi ikke har maktet å legge forholdene til rette slik at mange nok nye medlemmer etablerer et varig forhold til foreningen. Dette kan også ha sammenheng med at en del av lokalforeningene fungerer på et veldig lavt nivå. Vi merker den generelle tendensen i samfunnet at foreningslivet er mindre viktig for folk. At lokalforeningene er lite aktive, betyr likevel ikke at alle former for entomologisk aktivitet er fraværende. Det er mange enkeltpersoner som driver et intenst innsamlingsarbeid, og det er mye samarbeid på det uformelle plan. Den gode stofftilgangen til bladene, er også en indikator på et høyt aktivitetsnivå. Som nevnt er mange av våre medlemmer engasjert i ulike former for «rødliste arbeid».

Insekt-Nytt 31 (1/2) 2006

Når det gjelder utgivelsen av våre tidsskrifter, har vi jevnt over klart å være i rute. Imidlertid kom den siste utsendelsen på nyåret 2006, selv om bladene var trykket på slutten av 2005.

Støtten fra MD viser at de har tillit til at vi skal klare å holde oppe et høyt aktivitetsnivå, og at de betrakter foreningen som en viktig aktør i arbeidet med å forvalte kunnskapen om det biologiske mang-foldet i landet. La oss fortsette å vise oss denne tilliten verdig, og arbeide for å øke interessen for – og kunnskapen om – insektene i Norge.

Leif Aarvik
formann

Jan Arne Stenløkk
sekretær

Regnskap for Norsk entomologisk forening 2005

A. DnB bedriftskonto 7874.06.46353

Periode: 01/01-2005 - 31/12-2005

	INN	UT
Kontingenter	105105,66	
Offentlig tilskudd	95000,00	
Salg av insekttabeller m.m	5051,00	
Auksjonssalg 2004	513,00	
Cat.lep.norv.	2350,00	
Jubileumsbok	7655,00	
SABIMA		65369,69
Renter for 2005	3,78	
Reprint. Norw.J.Entomology	13262,00	
Kontoregulering		544,80
Norw.J.Ent., utgifter ved utgivelse (trykking)		112463,00
Godtgjørelse redaksjonssekretær, Lars Ove Hansen		56250,00
Insekt-Nytt (trykking)		52212,50
Insekt-Nytt (annonser)	1200,00	
Porto		18885,87
Kjøp av datautstyr		3301,93
Rekvisita	272,40	
Gebyrer		845,50
Domeneleie		250,00

Insekt-Nytt 31 (1/2) 2006

Postboksleie		625,00
På konto ved regnskapsårets start 01.01.2005	103894,42	
På konto ved regnskapsårets slutt 31.12.2005		23558,97
Hovedsum	334307,26	334307,26

B. DnB Sparekonto 7874.66.01262

Periode: 01/01-2005 - 31/12-2005

	INN	UT
Renter	0,02	
På konto ved regnskapsårets start 01.01.2005	10,35	
På konto ved regnskapsårets slutt 31.12.2005		10,37
Hovedsum	10,37	10,37

C. Fondet for Norsk entom. forening (01.01.2005 - 31.12.2005):

Fondets navn: Avanse stat Kundenr: 632418 Fødsels-/org.nr.: 00001004484

Fondet hører hjemme hos Avanse Forvaltning AS

	INN	UT
Beholdning 01.01.2005	108317,98	
Beholdning 31.12.2005		110731,55
Endring i 2005	2413,57	
Hovedsum	110731,55	110731,55
A. DnB bedriftskonto 7874.06.46353	-80335,45	
B. DnB Sparekonto 7874.66.01262	0,02	
C. Fondet for Norsk entomologisk forening (01.01.2005 - 31.12.2005):	2413,57	
Endringer på konti til Norsk entomologisk Forening i 2005	-77921,86	

Regnskapsført
Drøbak / - 06

Per Nedreberg
(kasserer)

Revidert

Ås / - 06

Claus Christiansen
(revisor)

Forhandlere av entomologisk utstyr

NATUR OG FRITID (tidligere Norsk naturbokhandel)

Leverandør av forskjellige produkter til naturinteresserte, inkludert entomologisk utstyr. Drives av personer med naturinteresse, og kan således gi kvalifiserte råd enten du skal ha din første kikkert, insektbok eller trenger litteratur og utstyr med deg på Safari i Kenya eller en kort tur i fjellet. På hjemmesidene kan du bestille direkte, sende e-post eller finne informasjon på forhånd før du eventuelt ringer for å bestille eller få råd og tips. Tilbyr et stort utvalg av entomologisk litteratur og utstyr, blant annet håver, insektnåler og spennbrett. Adresse: Natur og Fritid AS, 4563 Borhaug. Tlf: 38 39 35 75. Fax: 38 39 72 52. E-post: post@naturogfretid.no. Hjemmeside: <http://www.naturogfretid.no>.

BENFIDAN

Benfidan fører forskjellig entomologisk utstyr, først og fremst innsamlings- og prepareringsutstyr. Her kan man blant annet kjøpe spennbrett, insektnåler og håver. Skriv etter prislister til: Benfidan, Præstbrovej 10, DK-7900 Nykøbing Mors, Danmark.

MARRIS HOUSE NETS

Dette firmaet fører forskjellige typer insekt-nett, inkludert malaisetelt. Firmaet produserer teltene selv, og disse er av meget bra kvalitet. Adresse: Marris House Nets, 54 Richmond Park Avenue, Queen's Park, Bournemouth, England BH8 9DR.

TAMRO MedLab AS

Fører stereomikroskoper, binokularluper, laboratoriestyr, dramsglass o.a. Se annonse på baksida av bladet. Hjemmeside: www.tamromedlab.no

BIOQUIP

Kjempestort entomologisk firma lokalisert i California, USA. Fører det aller meste. Verdt å prøve! Hjemmeside: www.bioquip.com

-----
Sjekk også følgende side på nettet: <http://insects.ummz.lsa.umich.edu/entostuff.html>. Her er det listet en god del firmaer som fører entomologisk utstyr.

Rettledning for bidragsytene

Hovedartikler struktureres som følger: 1) Overskrift; 2) Forfatter(e)s navn; 3) Selve artikkelen (gjørne innledet med en kort tekst som fanger leserens oppmerksomhet og som trykkes med halvfete typer; splitt hovedteksten opp med mellomtitler; 4) Evt. takk til medhjelpere; 5) Litteraturliste; 6) Forfatter(e)s adresse(r); 7) Billedtekster og 8) Evt. tabeller. Alle disse punktene kan følge rett etter hverandre i manus. Send bare ett eksemplar av manus. Bruk forøvrig tidligere numre av Insekt-Nytt som eksempel. Latinske navn skal skrives i kursiv dersom man benytter databehandling.

Manuskripter må være feilfrie. Siden redaksjonen benytter databehandling i det redaksjonelle arbeidet, oppfordrer vi bidragsytene til å sende inn manuskripter på disketter, Macintosh- eller PC-kompatible, hvis mulig. Send i alle tilfeller med en utskrift av artikkelen. Artikler sendt som e-mail eller attachment til e-mail blir ikke godtatt, hvis dette ikke på forhånd er avtalt med redaksjonen.

Forfattere av større artikler vil få tilsendt 10 eksemplarer av bladet.

Illustrasjoner. Vi oppfordrer bidragsytene til å illustrere artiklene med fotografier og tegninger. Insekt-Nytt settes i A4-format. Tegninger, figurer og tabeller bør derfor innleveres ferdige til å klistres inn i bladet, tilpasset 5,95 cm bredde for én spalte, eller 12,4 cm over to spalter. Dette vil spare redaksjonen for både tid og penger, men vi kan forminske dersom det er umulig å levere de ønskede formater. Fotografier innleveres uavhengig av spaltebreddene, men send ikke svart/hvitt fotografier som er vesentlig mindre enn den planlagte størrelsen i bladet. Farge-dias kan innleveres, men svart/hvitt bilder gir best kvalitet. Leveres illustrasjonene elektronisk, vil vi ha dem på separate filer på formatene TIFF eller EPS og med en oppløsning på minimum 600 dpi. Vi vil ikke ha f.eks. JPEG eller BMP. Legg ikke illustrasjonene inn i tekstredigeringsprogrammet, f.eks. MSWord. Fjern også alle koder etter eventuelle referanseprogram (f.eks. Endnote).

Korrektur. Forfattere av større artikler vil få tilsendt en utskrift for retting av feil. Den må returneres senest 3 dager etter at man mottok den. Store endringer i manuskriptet godtas ikke. Korrektur av små artikler og notiser foretas av redaksjonen.

Norsk Entomologisk Forening

Postboks 386, 4002 Stavanger

E-mail sekretær: jansten@c2i.net

Bankkonto: 7874 06 46353 [Per Nedreberg, Jerpefaret 3 D, 1440 Drøbak]

Styret 2006

Formann: Leif Aarvik, Nyborgveien 19a, 1430 Ås (tlf. 64 94 24 66)

Nestformann: Lars Ove Hansen, Sparavollen 23, 3021 Drammen (tlf. 32 26 87 19)

Sekretær: Jan Arne Stenløkk, Kyrkjeveien 10, 4070 Randaberg (tlf. 51 41 08 26)

Kasserer: Per Nedreberg, Jerpefaret 3 D, 1440 Drøbak (tlf. 64 93 38 01)

Styremedlem: Morten Falck, Ulrudveien 13, 0690 Oslo (tlf. 22 26 96 59)

Styremedlem: Øivind Gammelman, Granvegen 46, 2742 Grua (tlf. 41 66 51 87)

Styremedlem: Jostein Engdal, Langsethveien 39, 3475 Sætre (tlf. 32 79 07 30)

Lokallag

Finnmark lokallag, c/o Johannes Balandin, Myrullveien 38, 9500 Alta

Tromsø entomologiske klubb, c/o Arne C. Nilssen, Tromsø museum, 9037 Tromsø

Midt-Troms lokallag, c/o Kjetil Åkra, Midt-Troms Museum, Postb. 82, 9059 Storsteinnes (tlf. 77 72 83 35)

NEF/Trøndelagsgruppa, c/o Oddvar Hanssen, NINA, 7485 Trondheim

Entomologisk Klubb, c/o Lita Greve, Zoologisk Museum, Universitetet i Bergen, Muséplass 3, 5007 Bergen

Jæren entomologklubb, c/o Ommund Bakkevold, Asperholmen 1, 4300 Sandnes

Agderlaget (A-laget), c/o Kai Berggren, Bråvann terrasse 21, 4624 Kristiansand

Grønland lokallag, c/o Arnt Harald Stendalen, Wettergreensvei 5, 3738 Skien

Larvik Insekt Klubb, c/o Torstein Ness, Støperiveien 19, 3267 Larvik

Drammenslaget / NEF, c/o Tony Nagypal, Gløttevollen 23, 3031 Drammen

Numedal Insektregistrering, c/o Bjørn A. Sagvolden, 3626 Rollag (tlf. 32 74 66 37)

NEF avd. Oslo & Akershus, c/o Insektavd., Naturhist. mus., Pb.1172 Blindern, 0318 Oslo

Østfold entomologiske forening, c/o Thor Jan Olsen, Postboks 1062 Valaskjold, 1701 Sarpsborg

Distributør

Salg av trykksaker og annet materiell fra NEF: Insektavdelingen, Naturhist. museum, Postb. 1172 Blindern, 0318 Oslo [Besøksadresse: Sarsgate 1, 0562 Oslo] (tlf. 22 85 17 05); E-mail: Leif.Aarvik@nhm.uio.no.

Tamro MedLab AS
Skårersletta 55, 1473 Lørenskog
Tlf.: 67 92 27 00, Fax.: 67 92 27 01
E-post: post.tml@tamro.com
Internett: www.tamromedlab.no

Leica
MICROSYSTEMS

Mikroskoper og stereomikroskoper i alle prisklasser